

לשם יחוד קודשא בריך הוא ושכינתיה בדחילו ורחימו ורחימו ודחילו ביחודא שלים בשם כל ישראל

מרי"ה ניהרה

מוקדש לעילוי נשמות

אבי מו"ר ועט"ר רבי משה בן רבקה ז"ל אביחצירא

נלב"ע ליל כ"ו אב ה'תשפ"ה

תנצב"ה

קובץ גנוזות ומכתבי רבנים מאמרים וחידושים ביאורים וקושיות בענינים שונים
לתגובות הערות והארות אפשר לשלוח לכתובת רחוב תאשור 6 ג' - עפולה או לכתובת דוא"ל:

rantorah@gmail.com טלפון: 0527727591

עורך ומחבר רן יוסף חיים מסעוד אביחצירא ס"ט

שותף בחומר התורני הרה"ג מרדכי אלמקיים שליט"א מח"ס "ויכתוב מרדכי" נתיבות

גיליון מס' 947

שביעי של פסח-ה'תשפ"ו

הוספה לקונטרס שלי

פלאות רבות

אמירת "הא לחמא עניא" בארמית שלא יבואו השדים

*

מה יעשו לעתיד לבוא עם משכן שבנה משה רבנו במדבר

*

חתני היקר הרה"ג יוסף רביבו שליט"א
עפולה עילית

הערות על הנפק"מ דליל שימורים

*

ריחמ"א ס"ט
עורך ומחבר גליון מריח ניהוח
עפולה ת"ו

מכתב לספר "פניני הרב מנחם מנכין זצוק"ל"

*

מדור מכתבים למערכת

תוכן ענינים

שביעי של פסח- עניניו של יום

הרהורים, מנהגים והליכות לשביעי של פסח ומוצאי החג, בתוספת
סיפורי מופת ותזכורות לחג הקרב ובא * הגאון רבי שמואל ברוך
גנוט שליט"א *

*

ריחמ"א ס"ט
מח"ס מריח ניהוח
עפולה ת"ו

חידושים על הפיוט "אחד מי יודע"
*

הרה"ג עמנואל מולקנדוב שליט"א
מח"ס שו"ת תורת הקדמונים ד"ח
פתח תקוה

תספורת בר"ח אייר שחל בימות השבוע או בערב שבת

*

ריחמ"א ס"ט
עורך ומחבר גליון מריח ניהוח
עפולה ת"ו

הרהורים, מנהגים והליכות לשביעי של פסח ומוצאי החג, בתוספת סיפורי מופת ותזכורות לחג הקרב ובא * הגאון רבי שמואל ברוך גנוט שליט"א *

ראיתם פעם יהודי שעומד בתור לשלם קנס שהעיריה קנסה אותו על השלכת פסולת בנייה, והוא חוגר גארטל על חליפתו, כדי לקיים את צו החוק בהידור?

ראיתם פעם אדם שעומד בדחילו וברחימו ברמזור, ממתין שהאדום יתחלף לירוק, והוא ממלמל "לשם יחוד" על כך שהוא כעת מקיים את רצון חוקי מדינת ישראל?

לא, לא ראיתם, וגם לא תראו בעתיד...

חז"ל אומרים כי ראתה שפחה על הים מה שלא ראה יחזקאל בן בוזי בחזיונות המופלאים של "מעשה המרכבה", כאשר כל אחד ואחד שיצא ממצרים ועבר את ים סוף, היה יכול להצביע באצבע באופן חושך ולומר כביכול "זה א-לי ואנוהו"

חז"ל (ב"ק ט, ב) דרשו שמכאן, מ"זה א-לי ואנוהו", למדו להידור מצוה מן התורה. מכאן לומדים אנו שצריך להדר במצוות, לעשות ספר תורה נאה, טלית נאה, מזוזה נאה, וכבר עמדו המפרשים על ההקשר שבין המראות האלוקיים שבקריעת ים סוף, לקבלת "הידור מצוה" על עצמם. כאשר השאלה עולה מאליה, האם מעשים כה מופלאים וגילויים כה נוראים של גילוי שכינה בעצמותה, אינם מחייבים "קבלות" עצומות הרבה יותר, מאשר "הידור מצווה"? האם מה שיצא מה"זה א-לי ואנוהו" הוא רק לעשות את המצוות באופן יותר נאה ומהודר.

חשבתי להסביר את הדבר, שכאשר בני ישראל יצאו ממצרים, סברו הם שכעת עברו הם ממלכות אחת למלכות שניה. מעבדים לשלטון מצרים ופרעה, להיות עבדים תחת שלטון הקב"ה. הם חשבו כי כשם שלכל מלך ושלטון יש את חוקיו את חוקי השלטון החדש על כל הבדלי החוקים המחוייבים בכל מקום משום "אלמלא מוראה של מלכות איש את רעהו חיים בלעו", כאשר מקיימים את חוקי כל מדינה ומקום בגלל ההכרח. כך הוא גם כאן בהיותם עבדים לקב"ה. אדם שמתגורר בישראל, נוהג בצד אחד של הכביש, כי אלו החוקים. ואילו באנגליה נוהגים ברכב בצד השני. בישראל נוהגים כחוקי ישראל ובאנגליה נוהגים כחוקי אנגליה.

עם ישראל חשב בתחילה שכך הוא גם במלכות הקב"ה, ויצאתם מעבדות לפרעה לרשות הקב"ה, כמוה כמעבר ממדינה למדינה וממלכות למלכות. אך אז ראו בני ישראל חזיונות נוראי-הוד, מראות קדושים ודרגות רוחניות נעלות. אפילו שפחה פחותה התרוממה וראתה מחזות מרוממים ונאדרים, ששכל אנוש לא יכול לתפסם. מראות אלוקים שמימיים, אשר לא היו בכל ההיסטוריה העולמית. אז הבינו בני ישראל, בחוש, בלב ובמח, כי שלטון הקב"ה אינו ככל השלטונות הארציים. שלטון אחר הוא, מרומם ונעלה עד אין קץ, שלטון וחוקי הקב"ה יתברך ויתעלה! עולם חדש, עולם אחר, רוחני ומופלא בו מקיימים את חוקי וציוויי הקב"ה מתוך שמחה והתעלות פנימית. כאשר קיום חוקי ה' עצמם מרוממים את האדם בעשייתם והופכים אותו לאדם השלם.

מטבע הדברים, קיום חוקי כל מדינה וענייניה, אינו מחייב להדר בחוקים וליפותם. מעולם לא ראינו אדם המשלם מיסיו למדינה בשטרות מהודרים. מעולם לא נמצא שומר חוק אמריקאי שיעטר את תשלום מס-ההכנסה שלו בכתר מוזהב. לא שייך להדר בשמירה על חוקים, שכל תכליתם הם לדאוג לסדר ומניעת "איש את רעהו חיים בלעו". רק בחוקים רוחניים, מצוות ומעשים שהקב"ה רוצה שנקיים, שייך להדר ולפאר, לשכלל ולעטר.

מכיון שראתה שפחה על הים מראות כה נשגבים, הבינו בני ישראל שחוקי הקב"ה ומצוותיו נעלים המה, מופלאים ונפלאים, מרוממים ונאדרים. לכן, בחרו בני ישראל לאחר שראו את ה"זה אלי" לקיים את המצוות ב"ואנוהו" ליפות את חוקי המצוות והתורות בעצמם, להדר בהם וליפותם גם מבחינה חיצונית. לעטרם במיני עיטורים ולדייק ולדקדק בעשייתם. להוכיח ולהראות שהתורה ואלוקיה גבוהים ומרוממים עד אין קץ ושההידור בחוקי התורה הוא ההוכחה שהחוקים עצמם הם "חפצא" להתרוממות ועליה.

----- ה' יעזרנו שנוכה להשלים את עצמינו על ידי קיום התורה והמצוות.

שביעי של פסח - קריעת ים סוף וניסיו

שביעי של פסח אינו חג בפני עצמו, כשמיני עצרת של חג הסוכות, אלא סיומו של חג הפסח הוא, ולכן אין אומרים בו "שהחגנו" בקידוש. יום זה הוא יום שנעשו בו נסים לאבותינו על הים, והתורה צִוְתָהּ עֲלֵינוּ (שמות יב) "וַיְבִיאוּם הַשְּׂבִיעִי מִקָּרָא קֹדֶשׁ יְהִי לָכֶם כָּל מְלֶאכֶה לֹא יַעֲשֶׂה בָהֶם".

ברוב המקומות שנזכר בתורה הציווי על יום טוב ראשון של פסח, נסמך לו גם זכר ליציאת מצרים;

י"ט בניסן הודיעו שליחי פרעה למלך שבני ישראל אינם מתכוונים לשוב למצרים. למחרת "ויאסור פרעה את רכבו ואת עמו לקח עמו וירדוף אחרי בני ישראל, וישגו אותם חונים על הים על פי החירות, ופרעה הקריב..."

ובליל שביעי של פסח, אור ליום כ"א בניסן, ביום רביעי, ירדו בני ישראל לים, ובשחרית עלו מן הים ויראו את היד הגדולה אשר עשה ה' במצרים - אז ישיר משה ובני ישראל את השירה:

81 שנה קודם לכן, ביום זה, בכ"א בניסן, הושלך משה ליאור מפני גזרת פרעה. וכדברי ר' חנינא בר פפא: 'אותו היום - כ"א בניסן היה. אמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה: רבונו של עולם, מי שעתיד לומר שירה על הים ביום זה, ילקה ביום זה!'

שנה קודם לכן, בכ"א ניסן, הלך משה בשליחותו של הקב"ה ממדין למצרים להוציא את ישראל משם. שהרי בט"ו בניסן נגלה אליו הקב"ה בסנה ושידלו לקבל עליו שליחות זו, במשך שבעה ימים. שבעה ימים אלה, הם ימי הפסח.

עם ישראל השתוקקו להקב"ה

רבי שמעון בר יוחאי זי"ע מספר לנו בזוהר הקדוש, דברים מופלאים, נפלאים, גבוהים ורמים, כמובא בספר התודעה: בשעה שהיו ישראל עומדים על הים ואמרו שירה, נגלה עליהם הקדוש ברוך הוא עם צבאותיו ופמליותיו, בשביל שידעו את מלכם שעשה להם כל הנסים האלה והגבורות. וכל אחד ואחד ידע וראה מה שלא ידעו ולא ראו שאר נביאי העולם:

שמה תאמר שלא ידעו ולא נתדבקו בחכמה העליונה? - מן השירה הזאת תראה שכולם בחכמה עליונה ראו וידעו דברים ואמרו. שאם לא כן היאך אמרו כולם דברים אחדים, שלא שנו אלה מאלה בכל דברי השירה הזאת, ומה שאמר זה אמר זה, ולא הקדים תבה זו לפני תבה זו; אלא כולם במשקל אחד, ורוח הקדש בפיו של כל אחד ואחד, ודברי שירתם נאמרו כולם כאילו יצאו מפה אחד. ואפילו עוברים שבמעי אמם אמרו שירה כולם כאחד וראו מה שלא ראה יחזקאל הנביא. על כרחך אתה אומר שהיו כולם רואים כאילו ראו עין בעין:

וכשסיימו את שירתם, נתבשמו נפשותיהם של כולם והשתוקקו לראות ולהביט עוד ולא היו רוצים לנסוע משם מרוב שהשתוקקו. באותה שעה אמר משה לקב"ה: בניך, מרוב שהם משתוקקים (לחזות באור פניך) אינם רוצים לנסוע מן הים!:

ואולם לציווי לחוג בקדושה את שביעי של פסח, לא נסמך בשום מקום זכר לנס שהיה באותו היום, נס הים. וכן כשהתורה מספרת על הנס עצמו, בסדר 'בשלח', אין שם שום זכר ליום שבו היה הנס, וגם אין שם זכר לחג זה:

אכן, כבר נזכר במקום אחר שלא נתן חג לישראל לזכר מפלת אויבינו אלא על הישועה שנעשתה לישראל בלבד. שאין הקדוש ברוך הוא שמח במפלתם של רשעים, ואף ישראל אין עושים להם שמחה על כך. לפיכך נאמרה להם לישראל מצות יום טוב אחרון של פסח לפני שידעו שביום זה עתידים המצרים לטבוע בים. ולפיכך מעלימה התורה גם אחרי כן את הקשר שבין קדושת חג זה עם קריעת ים סוף:

ועיקר השמחה שישראל שמחים ביום זה, הוא על השירה שמשה ובני ישראל אמרו באותו היום ברוח הקדש, וזכו ששירתם נקבעה בתורה לעולמי עד, והקדוש ברוך הוא וכל פמליותיו הקשיבו לשירתם:

בספר התודעה מסביר שדבר זה, שקריעת ים סוף הייתה בשביעי של פסח, לא נתן להיכתב בתורה מן הטעם האמור לעיל; אבל ידענוהו במסורת שכך היה, ולאחר שהתירו לתורה שבעל פה שתכתב גם היא, כבר ידענו גם מן הספר הכתוב:

חז"ל הקדושים במכילתא סידרו לנו את סדר המאורעות בימים שבין ראשון לשביעי של פסח:

בבקר של יום ט"ו בניסן יצאו כל צבאות ה' מרעמסס ובאותו היום באו לסוכות, שם הקיפם ה' שבעה ענני כבוד. היה זה יום חמישי. למחרת בט"ז בניסן, ביום שישי, נסעו מסוכות וחנו באיתם בקצה המדבר: ב"ז בניסן, הוא יום השבת, ישבו תחתם ולא נסעו.

בי"ח בניסן, הוא אחד בשבת, התחילו ישראל מתקנים כליהם ומציעים בהמתם לצאת. אמרו להם האיקטורין (אלו שליחי פרעה שהצטרפו עם בני ישראל בצאתם ממצרים, כדי לפקח על חזרתם למצרים): "תמו ימי שחרורכם והעת לכם עתה לחזור למצרים, שאמרתם: "דָּרְךָ שְׁלֹשֶׁת יָמִים נִלְךָ!". אמרו להם ישראל: כשיצאנו - וכי ברשות פרעה יצאנו? ביד רמה יצאנו! אמרו להם האיקטורין: רוצים, לא רוצים - סופכם לקיים דבר מלכות! עמדו עליהם ישראל, הכו מהם, הרגו מהם, פצעו מהם, הלכו הנשארים והגידו לפרעה.

לאחר שהלכו השליחים של פרעה בחצי היום של י"ח בניסן, הוא אחד בשבת, אמר להם משה לישראל: חזרו לאחורכם, לצד מצרים, שלא יאמר פרעה שאתם בורחים, אלא ישיג אתכם קרוב לארצו, ואם יש בידו למחות, יבוא וימחה. תקע משה בקרן השופר, עד שחזרו לפני פי החירות, מהלך יום וחצי ממצרים. ביום

מה עשה הקב"ה ית"ש? כיסה את כבודו והיה שם נגלה ואינו נגלה. אמר להם משה לישראל כמה פעמים לנסוע משם - ולא רצו (שעדין מציצים שם באספקלריא שאינה מאירה), עד שנראה להם זיו כבודו של הקב"ה (שהוא שוכן) במדבר. אותה שעה, מרוב שהיו חפצים ומתאוים לראות, הסיע אותם משה. הדא הוא דכתיב (שמות טו): וַיִּסַּע מֹשֶׁה אֶת יִשְׂרָאֵל מִיַּם סוּף, וַיֵּצְאוּ אֶל מִדְבַּר שׁוֹר, מאי מדבר שור? - מדבר שהיו רוצים לחזות בו את הדר כבודו של המלך הקדוש. ולכך נקרא 'מדבר שור' - מדבר החזיון.

נכון, לא הבנו מה בדיוק ראו אבותינו על הים שביעי של פסח. אך אל דאגה, בקרוב יבוא משיח צדקנו וגם אנחנו נזכה לחזות בנועם ה' ומלוא גדולת שכינתו!!

שירת הים אצל רבי יעקב משה חרל"פ

ישנם הנוהגים להתאסף בחצות ליל שביעי של פסח ולומר שירת הים, לפי שאז נקרע ים סוף, ואמרו חכמים (סנהדרין קא, א): "כל הקורא פסוק בזמנו מביא טובה לעולם, שנאמר (משלי טו, כג): 'ודבר בעתו מה טוב'" (כה"ח סימן תכט אות ו, וסימן תצ אות סב, ילקוט מנהגים עמוד 63). המנהג היה נודע בשכונת שערי חסד, כאשר הגאון רבי יעקב משה חרל"פ זצ"ל נהג לערוך מעמד מיוחד של "שירת הים", במנגינה כובשת לבבות. במעמד זה השתתפו במרוצת השנים גדולי ישראל לצד חניכי תנועות נוער דתיות שונות, אישים מרכזיים ופשוטי עם, והניגון שלמדו אז, מתנגן במקומות שונים ברחבי הארץ ואף מחוצה לה גם כיום.

סבתא שלי, מרת ציפורה מאיר תחי', לבית לרנר, יסודותיה ובניינה בשערי חסד. היא מספרת לי על מאות מבני ירושלים, שנהרו לביתו של ר' יעקב משה חרל"פ. "לא היה לה בית גדול, אך כולם הצליחו להיכנס. כל בני ישיבת 'מרכז הרב' הגיעו, יחד עם המונים מבני ירושלים.

הזיידה שלנו, המקובל הגה"צ רבי אפרים שמואל לרנר זצ"ל, שהיה ידידו הטוב של רבי יעקב משה, היה משתתף כמובן בשירת הים, וגם בנו, הזיידה רבי מרדכי לרנר זצ"ל. השירה עלתה עד לב השמים וישערי חסד' התעוררה לחיים באמצע הלילה. אנחנו, כבנות, לא נכנסנו, אך עמדנו בחוץ, מקנאות..."

וואגב, סיפור מעניין שקראתי לאחרונה, מסופר בספר הביוגרפי 'שירת הים', שחובר על הגרי"מ חרל"פ זצ"ל. סיפור מרתק, אפוף מיסתורין. סיפרה הרבנית חוה דינה בארי-שלזינגר ע"ה, בתו הצעירה של הגרי"מ חרל"פ זצ"ל, שבהיותה ילדה קטנה, נשמעו ערב אחד בשער הבית דפיקות נמרצות. בדלת עמדה חבורת מקובלים, שהיו בקשר מתמיד עם הגרי"מ חרל"פ. הם

נראו נרגשים מאד, ובקשו לדבר בדחיפות עם הרב. המקובלים דרשו שכל בני הבית יצאו מהחדר, אך לה כילדה קטנה שאינה מבינה התירו להישאר. כשנעלה הדלת, סיפר ראש החבורה, שכתוב בספר קבלה קדוש וישן שיחידי סגולה הראויים לכך יכולים למצוא שרידים מהמון, ומי שזוכה לאכול ממנו, יזכה להשגות גדולות ומיוחדות בתורה. גילוי שרידי המון יהיה רמז לקירוב של הגאולה השלמה במהרה. בני החבורה יצאו לחפשו במדבר סיני, ולאחר תפילות בכוונה וחיפושים מרובים, זכו למצוא את מבוקשם. באחד מנקיקי הסלעים, מצאו שכבת מן נסתרת, ומיד מיהרו ורצו לבית הרב, לספר לו על התגלית המרעישת. הרב חרל"פ התרגש מאד, ובקש לראות את המון. ראש החבורה פתח את תרמילו המאובק, והוציא ממנו צנצנת עם מעט אוכל בצבע לבן. הם חילקו את המון ביניהם, וכל אחד מהסובבים בירך ואכל מעט בכוונה עצומה. (איזו ברכה בירכו היא לא זכרה, אך הרמ"ע מפאנו כותב שלעתיד לבא נאכל מהמון, ונברך "המוציא לחם מן השמים". אולם דעת ה"תורה לשמה" שבמדבר בני ישראל ברכו "הממטיר לחם מן השמים", והבני יששכר סובר שלא היו מברכים על המון כלל).

המנהג התפשט גם כיום ורבים מתכנסים בחצות לאמירת 'שירת הים' ברוב עם.

מקובל הוא שאנו חוגגים את שביעי של פסח כיו"ט, מפני שביום זה נקרע הים וניצלו ישראל באופן מוחלט מהמצרים. וכן משמעות ד' הירושלמי בפ"י דפסחים. ואמנם דבר נפלא מצאתי בדברי רש"י, וכדלהלן:

במגילה (לא, א) מובאים סדרי פרשיות המועדים וטעמיהם, ונאמר שם שבשביעי של פסח קוראים פרשת בשלח, ובפשטות קוראים בשלח, כי בו מובא נס קריעת ים סוף וכל השתלשלות הענינים. אך רש"י נטה מזה ופירש: "ויהי בשלח פרעה - לפי שביום שביעי של פסח **אמרו שירה על הים**". וכך כתבגם הר"ן על הרי"ף שם.

הרי לנו שעניינו של יום ז' של פסח הוא זכר לכך שישאל אמרו שירה על הים. וכן מצאתי בספורנו (ראה טז, ח), על הפסוק 'שִׁשִּׁת יָמִים תֹּאכַל מִצֹּת וּבִיּוֹם הַשְּׁבִיעִי עֲצַרְתָּ לָהּ אֶלֶהֱיָךְ לֹא תַעֲשֶׂה מְלָאכָה', שפירש: "וביום השביעי עצרת. **נעצרו בו ישראל יחדיו לעבודת האל יתעלה ושרו לו שירה בשביעי של חג המצות, לפיכך נקדש אותו היום** ולא תעשה מלאכה כי לולא זה לא היה השביעי קדוש כלל כמו שהוא הענין בחג הסכות שאין השביעי שלו מקרא קדש".

ונמצא ששמחת שביעי של פסח היא אינה על הצלת ישראל או על מפלת הרשעים, (כי על מפלת הרשעים כלל לא עושים חג, כמש"כ המשך חכמה בפרשת בא), אלא על כך שזכו ישראל להתעלות ולהתרומם לדרגה

שכעת היא חביבה יותר מן היין, ויש לברך על החביב יותר.

וטעם נוסף, על שם שנאמר (שמות יב, יח): "עד יום האחד ועשרים לחודש בערב", ותרגם יונתן בן עוזיאל: "עד יומא דעשרין וחד לירחא, ברמשא דעשרין ותריין תיכלון חמיע" (תורה תמימה שם אות קסח).

ה'מימונה'

בקרוב יהודי מרוקו, לוב וצפון אפריקה, נהוג לערוך "מימונה" במוצאי שביעי של פסח: עורכים שולחן במאכלים מיוחדים, מבקרים בבתי ידידים, מברכים ומתברכים בברכת "תרבחו ותסעדו" (ילקוט מנהגים: עמוד 235 ממנהגי יהדות מרוקו, ועמוד 264 ממנהגי יהדות לוב).

רבי יוסף בן נאים זצ"ל מסביר בספרו 'נוהג בחכמה' ש"מימונה" - מלשון מאמינים. שמכיון שחודש ניסן הוא חודש הגאולה, כפי שאמרו חכמים (ר"ה יא, א): "בניסן נגאלו ובניסן עתידים להגאל", ומאחר ויצא רוב חודש ניסן וטרם נגאלנו, לכן עורכים את ה"מימונה" ומביעים בזה את אמונתנו שנגאל נוהג בחכמה

ישנם שהסבירו שמכיון שבפסח דנים את העולם על התבואה (משנה ר"ה פ"א מ"ב), לכן עורכים את המימונה, בה מביאים זמורות ושבלים ומברכים עליהם כדי שיתברכו. טעם נוסף: שמחת הרגל אינה שלמה בפסח מכיון שבחול המועד ובשביעי של פסח אין גומרים את ההלל, לכן עורכים את המימונה כדי להשלים את שמחת החג. ויש שהסבירו, כמובא ב"ילקוט מנהגים", שבאסרו חג נפטר רבי מימון, אביו של הרמב"ם, ומאחר שאין עושים הילולא לכבוד המת בחודש ניסן, לכן עורכים את המימונה כתחליף להילולא.

של לשורר שירה להקב"ה, ממ"ט שערי טומאה אל יראתה שפחה על הים מה שלא ראה יחזקאל בן בוזי. וזה תכלית שמחת היום, להודות על הקירבת אלוקים, שבגינה עלתה מחשבה לפניהם לשורר שירה. והדברים משמחים.

ולפי זה יש לחדש אולי חידוש נוסף ולומר שכשאנו קוראים את שירת הים בפרשת בשלח, אנו עושים זאת גם מדין זכר לשירת הים וכדין שירה, ולא כקריאת ענין היום בעלמא. ולזה יבואר טעם הקהילות שקוראים את שירת הים טעמים מיוחדים של השירה ולא בטעמי המקרא הרגילים, מפני שבקריאה זו גם ישנו ענין של זכר לשירה. ובזה יומתק הענין שכאמור, קהילות חסידיות, ומנהג הגרי"מ חרל"פ זצ"ל אשר נכנס והשתרש גם בקרב קהילות ישיבתיות לא מעטות, לומר שירה גם בליל שביעי של פסח ולא אומרים את פסוקי קריעת הים, אע"פ ששירה הרי אמרו רק ביום ואילו בלילה, לפנות בוקר, נקרע הים. ולדברינו הרי עצם מהות יום שביעי של פסח היא אמירת השירה.

הסיבות לשיר שירה

ישנם 3 סיבות לשורר להקב"ה ולברכו: א) על הצלת ישראל. ב) על מפלת השונאים והאויבים. ג) על עצם הנס שעשה הית"ש. והיינו שאין השירה על הנס שנעשה לנו או על מפלת הרשעים, אלא שאנו משבחים ומברכים את גבורות ה', שבאו לידי ביטוי בניסיו.

שלושת עניני הודאה ושירה אלו כתובים בסדר תפילת ערבית: 'הפודנו מיד מלכים. מלפנו הגואלנו מפף פל העריצים'. שהיא הודאה על הצלת ישראל. 'האל הנפדע לנו מצרינו. והמשלם גמול לכל אויבי נפשונו'. הודאה על מפלת השונאים. 'העושה גדולות עד אין חקר. נסים ונפלאות עד אין מספר'. שירה על גדלות ה' וגבורות ניסיו.

וכן מצינו שם חלוקה זאת בשירת קריעת ים סוף בשביעי של פסח: 'העושה לנו נסים ונפלאות בפרעה-הודאה על מפלת השונאים. אותות ומופתים באדמת בני חם- שבח להקב"ה על עצם ניסיו. המעביר בננו בין גזרי ים סוף- הודאה על הצלת ישראל. 'את רודפיהם ואת שונאיהם בתיחומות טבעי-הודאה על מפלת השונאים. 'וראו בננו גבורתו. שפחו והודו לשמו'- שבח והודאה על עצם ראיית גבורות ה', שבאו לידי ביטוי בניסוי קריעת ים סוף, ולכן- 'ומלכותו ברחצון קבלו עליהם, משה ובני ישראל לך ענו שירה'.

מבדילים על... בירה

הרמ"א (סימן רצו סעיף ב) כותב שבמוצאי שביעי של פסח יש שנוהגים להבדיל על בירה (שכר), ולא על יין (הואיל ובמשך ימי החג לא שתו בירה, שהיא חמץ, הרי

אמ"ן = 91. המילה "אמן" שאנו עונים לברכות מכוונת בדיוק לחיבור השמות הללו.

מלא"ך ואיל"ן = 91. רמז לכך שהפיוט מחבר את המדרגות הרוחניות (מלאך) עם הצמיחה הגשמית (אילן).

"כל מה שיאמר לך בעל הבית"...

ישנו כאן רמז על מאמר חז"ל המפורסם מהגמרא פסחים: "כל מה שיאמר לך בעל הבית עשה, חוץ מצא"י."

הפירוש הפשוט: אורח צריך לשמוע בקול המארח, אלא אם כן הוא מבקש ממנו לעזוב (לצאת).

החידוש: המחבר דורש את המילה "צא" לא כציווי עזיבה, אלא כערך מספרי (צ=90, א=1). הוא אומר: כל מה שבעל הבית (הקדוש ברוך הוא) אומר לך לעשות – עשה, אך דע שישנו דבר שהוא "חוץ" (מעבר) לבניה האנושית, והוא סוד ה-91 (צא).

בליל הסדר, "בעל הבית" הוא גם המארח וגם הקדוש ברוך הוא. הרמז כאן הוא שדרך הפיוט "אחד מי יודע", אנו נוגעים בסוד ה-91 המאחד את כל המציאות תחת הנהגת ה' יתברך, וזהו שיא ההתבטלות שלנו לרצונו.

ה. עוד דבר נפלא בפיוט "אחד מי יודע" והוא כי אם נחבר את כל סך מה שכתוב בבתי הפיוט היינו 1 ואח"כ 2, ואח"כ 3, 2 1 ואח"כ 4, 3 2 1, ואח"כ 5, 4 3 2 1, ואח"כ 6, 5 4 3 2 1 ואח"כ 7, 6 5 4, ואח"כ 8, 7 6 5 4 3 2 1, ואח"כ 9, 8 7 6 5 4 3 2 1 ואח"כ 10, 9 8 7 6 5 4 3 2 1, ואח"כ 11, 10 9 8 7 6 5 4 3 2 1, ואח"כ 12, 11 10 9 8 7 6 5 4 3 2 1, ואח"כ 13. סך הכל יצא 455. זה עולה בגימטריא שם אה"ה בג' מילואיו, כך: מילוי באות י' כך: אל"ף ה"י יו"ד ה"י. מילוי באות א' כך: אל"ף ה"א יו"ד ה"א. מילוי באות ה' כך: אל"ף ה"ה יו"ד ה"ה. והוא מרמז על מה שאמר ה' למשה רבנו אה"ה אשר אה"ה אה"ה שלחני אליכם.

ו. עוד יש לציין בהנ"ל שסכום כל בית הוא: 1, 3, 6, 10, 15, 21, 28, 36, 45, 55, 66, 78, 91. אם נתבונן בבתי נראה דבר מיוחד במספרים האלו: והם: 1 מרמז על ה' יתברך שהוא אחד יחיד ומיוחד. 3 מרמז על שלושה אבות. 6 מרמז על ששה סדרי משנה. 10 מרמז על עשרת הדברות, עשרה מאמרות ועוד. 15 מרמז על אותיות י"ה משם הוי"ה ברוך הוא. 21 מרמז על שם אה"ה והוא שם הגאולה. 28 מרמז על כ"ח עיתים דקהלת. 36 מרמז על ל"ו צדיקים. 45 מרמז על שם הוי"ה במילוי אלפי"ן כזה: יו"ד - ה"א - ו"א - ה"א, וכן 45 עולה בגימטריא אד"ם. 55 מרמז על מה שנאמר על עם ישראל ה"ן עם לבדד ישכון ובגוים לא יתחשב, וידוע כי אותיות ה' ו' אין להם בן זוג. 66 מרמז על שם אדנ"י עם הכולל. 78 מרמז על ג' פעמים שם הוי"ה העולה 78 וכן על: לח"ם למ"ח חמ"ל חל"ם מל"ח מח"ל. 91 מרמז על מה שכתבנו לעיל (אות ד) שמרמז על יחוד הוי"ה אדנ"י, על מלא"ך, איל"ן, אמ"ן.

א. בפיוט אחד מי יודע מתחיל "אחד אני יודע" "אחד אלהינו שבשמים ובארץ", והנה מסיימים בפיוט ב"שלושה עשר מי יודע" - "שלושה עשר אני יודע שלושה עשר מידיא". והיינו מידת הרחמים של הקב"ה, והנה התחלת הפיוט הייתה ב"אחד" העולה בגימטריא שלש עשרה התחלת באחד וסיימת באחד כאן אחד הפשוט וכאן אחד המורכב אבל הכל זה מאחד כי י"ג מידות יוצאות מאחד. כן שמעתי מאחי היקר הרב **יהונתן שמעון אביחצירא שליט"א** (בני ברק).

ב. אנו אומרים בפיוט אחד מי יודע - "שני לוחות הברית" - וגם "עשרה דיבריא", ולכאורה זה אותו דבר כי מה שכתוב בשני לוחות הברית זה עשרת הדברות. **אשתי אבישג תחי' מנב"ת**, אמרה בזה: כי "שני לוחות הברית" זה הכלי ו"עשרה דיבריא" זה התוכן, ועל כן אומרים גם "שני לוחות הברית" וגם "עשרה דיבריא".

ג. אנו אומרים בפיוט אחד מי יודע - "תשעה ירחי לידה", ומקשין עולם וכי רק ליהודי יש תשעה ירחי לידה ואילו לגוי לא? ותרץ אחי היקר הרב **יהונתן שמעון אביחצירא שליט"א** (בני ברק), כי רק למי שיש "שמונה ימי מילה" רק הוא יש לו "תשעה ירחי לידה" כאדם, כי מי שאין לו "שמונה ימי מילה" ואין לו "עשרה דיבריא" אז כנראה אין לו "תשעה ירחי לידה" כאדם אלא הוא בהמה, ואלו הם הגוים.

ד. עוד דבר נפלא ביותר סך המספר בפיוט "אחד מי יודע" $1+2+3+4+5+6+7+8+9+10+11+12+13$ עולים 91 בגימטריא שם הוי"ה ואדנ"י וכן מלא"ך וכן איל"ן וכן אמ"ן.

ועוד חידוש יש לכתוב כאן כי סך הכל הוא צ"א וכל מה שיאמר לך בעל הבית עשה חוץ מ-צא.

הסבר העניינים המובאים לעיל הם:

החשבון הבסיסי (סכום המספרים)

מדובר בחיבור פשוט של המספרים המופיעים בפיוט (מאחד ועד שלושה-עשר):

$$1+2+3+4+5+6+7+8+9+10+11+12+13=91$$

המשמעות בגימטריא: חיבור שמות וארץ

המספר 91 נחשב לאחד המספרים המשמעותיים, מכיוון שהוא מייצג את החיבור בין העולם העליון לעולם הזה:

שם הוי"ה (26) + שם אדנ"י (65) = 91. שילוב זה מסמל את ייחודו של הקדוש ברוך הוא (הוי"ה) כפי שהוא מתגלה בתוך המציאות והנהגת העולם (אדנ"י).

$$11X3=33$$

$$12X2=24$$

$$13X1=13$$

עד שמגיעים שוב ל-13.

המשמעות הרוחנית: משערי טומאה לשערי טהרה

השיא של החשבון הזה הוא המספר מ"ט (49). ביהדות, למספר 49 יש משמעות מכרעת:

מ"ט שערי טומאה: המצב השפל בו היו בני ישראל במצרים.

מ"ט שערי טהרה: התהליך שעוברים בספירת העומר (7 שבועות שהם 49 ימים) כדי להגיע למדרגת מתן תורה (שער ה-50).

הסוד שבדבר:

הפיוט "אחד מי יודע" משקף את התהליך של ליל הסדר. אנחנו מתחילים מהמספר 13 (י"ג מידות הרחמים שמעוררות את הגאולה), עולים בסולם המספרים עד שמגיעים לשיא של מ"ט - נקודת המפנה שבה הופכים את ה"מ"ט שערי טומאה" ל"מ"ט שערי טהרה".

הירידה חזרה ל-13 מסמלת שהאור הגבוה שהושג בשיא (במ"ט) חוזר ומאיר לתוך המציאות היומיומית שלנו, כשהוא מזוכך וטהור.

מכתב

הרה"ג חיים אסרף שליט"א
גבעת שאול ירושלים ת"ו

בס"ד

מיוחד ומתוק בן דודתי היקר הרב רן!

לצערי פעם ראשונה שאני עם פניות המוחין לקרוא קצת.. קטונתי אבל אם ניתן להוסיף דברים נחמדים..

א. תשעה ירחי לידה - נ"ל ד"רח" שייך לישראל המונין לירחים ולכך שייכא רק בישראל. אבל הווארט של יונתן הוא אמת.

ב. שמעתי מהרב בידרמן -שכל העניין של השיר הזה הוא בכדי שנרגיל את מוחנו לחשוב "רוחני" שהרי בדר"כ כששואלים ילד מה מזכיר לך המספר אחד אז הוא יגיד - שיש לי נגן אחד.. ושניים? שיש לי שני הורים.. וכן עזה"ד.. אך כעת מאמנים אותנו בחג האמונה להרגיל מחשבתנו ברוחניות.. "אחד" -זה ה'. שניים זה לוחות הברית וכן הלאה..

פסח כשר ושמח
חיים אסרף

ז. עוד דבר נפלא ב"פיוט אחד מי יודע" ואביא כאן מה שכתב הרה"צ יצחק צבי ברנפלד זיע"א בהקדמתו לספרו ריצבש"י על הרמב"ם (ח"א), וז"ל: ענין של אחד מי יודע, שחשבון של אחד מי יודע הוא שהמה י"ג פעמים א', י"ב פעמים ב' וכו' וזה סדרן, י"ג כ"ד ל"ג מ' מ"ה מ"ח מ"ט מ"ח מ"ה מ' ל"ג כ"ד י"ג, וראה, כי עד מ"ט עולה ומשם יורד בסוד ממ"ט שערי טומאה למ"ט שערי טהרה. עכ"ל.

ביאור הדברים הם:

הקטע מציג מבט עמוק על הפיוט המוכר "אחד מי יודע", הנאמר בליל הסדר. הרעיון המרכזי כאן הוא שחשבון הפיוט אינו רק רשימה של מספרים, אלא מבנה מצטבר היוצר תנועה של עליה וירידה רוחנית.

להלן הסבר המהלך:

שיטת החישוב המצטברת

הפיוט בנוי כך שבכל שלב חוזרים על כל המספרים הקודמים. לכן, המספרים לא מופיעים פעם אחת, אלא "נצברים":

המספר 13 (י"ג מי יודע) מופיע רק פעם אחת (בבית האחרון).

המספר 1 (אחד אלוהינו) מופיע בכל אחד מ-13 הבתים.

המספר 2 (שני לוחות הברית) מופיע בכל בית החל מהבית השני ועד הבית ה-13 (סך הכל 12 פעמים).

כך נוצר החשבון המופיע בקטע: 13 פעמים 1, 12 פעמים 2, 11 פעמים 3, וכן הלאה.

סדר המספרים (התוצאות)

כשמכפילים כל מספר בכמות הפעמים שהוא מופיע, מקבלים את הסדרה:

$$1X13=13$$

$$2X12=24$$

$$3X11=33$$

$$4X10=40$$

$$5X9=45$$

$$6X8=48$$

$$7X7=49$$

מכאן והלאה המכפלות מתחילות לחזור על עצמן בסדר יורד:

$$8X6=48$$

$$9X5=45$$

$$10X4=40$$

תספורת בר"ח אייר שחל בימות השבוע או בערב שבת

תספורת בר"ח אייר שחל בימות השבוע

כתב הב"י בסי' תצ"ג ס"ג: ויש נוהגים להסתפר בר"ח אייר לפי שר"ח הוא כמו יו"ט ואין לנהוג בו דבר שהוא משום אבלות. ונ"ל שכיון שלא נהגו רוב העולם כן - טעות הוא בידם. ואפשר שיצא להם כן ממה שכתב הר"י ׳ן שועיב וכו'. והא ודאי שיבוש הוא וכו'. אבל לדידן דלא נהגינן איסור אלא עד ל"ג יום בעומר בלבד - כל שלשים ושלשה יום אסור להסתפר ואפילו בר"ח ע"כ. וכ"פ בקצרה בשו"ע שם: יש נוהגים להסתפר בר"ח אייר וטעות הוא בידם ע"כ. אולם חכמי הספרדים לדורותיהם כתבו שהעיקר הוא כמקומות שנהגו להסתפר בר"ח, וכפי שנבאר בס"ד;

מהר"א אזולאי [בהגהותיו ללבוש] וכן **מהר"ם די לונזנו** בספרו שתי ידות [דף נ"א ע"ב] העתיקו את תשובת **הרדב"ז** [ח"ב סי' תרפ"ז] שכתב: אנא עבידנא עובדא בנפשאי ואני מסתפר כל חדש ניסן ור"ח אייר, וכן **נהגו רוב העולם** וכו' ומה שכתב הב"י אינו נכון כלל וכו', ומנהג זה ממוצע הוא ומיניה לא תזוע עיש"ב. הרי שמלבד שהעיד להיפך מדברי הב"י על מנהג רוב העולם, גם כתב כמה טעמים בסברא למה אפשר לנהוג כמנהג זה. ובשו"ת **פעולת צדיק** ח"ב סי' ע"ו ג"כ העתיק את התשובה הנ"ל, וכתב: הורה לנו בכאן בהכרעה דלא לזוז מינה מטעם דהוי מנהג ממוצע, והכרעתו תכריע. וכבר ידעת מ"ש בעלי הקבלה דכשעלה הרדב"ז לצפת תבוב"ב הניחו מהר"י קארו למעלה משיבתו בכל ענין וכו'. וכשתעיין **היטיב תראה דהכרעתו זאת קיימת ועומדת לעד לא יחלוק עליה שום מחבר**. וזה דבכל מקום קי"ל הלכה כדברי המיקל באבל אפי' בפוסקים כאשר האריך בזה השכ"ג בא"ח סי' [תקמ"ח] ע"ש. **והפר"ח** הביא את דברי **מהריק"ש** בערך לחם שכתב דכיון שעיקר הדבר תלוי במנהג, במקום שנהגו כן אין מוחין בידם דאדעתא דהכי קבלוה ע"כ [וכ"כ עוד בתשובותיו אהל יעקב סי' צ"ח ע"ש]. וכתב עליו: ויפה כתב ע"כ. **והכה"ח** באות מ' הביא דבריהם, וכתב בשם **הכנה"ג** שמנהגם [בטורקיה] כמהר"ם די לונזנו. וכ"כ הרב **פחד יצחק** והרב **עיקרי הד"ט** [באיטליה] ע"ש. ובשו"ת **בית דוד** [קורנילדי] סוף סי' רע"ו כתב **שהרוב נוהגים היתר**, והמועט שנוהגים איסור אינם אלא כמחמירים לפנים משורת הדין ע"ש. וכ"כ בריש סי' רע"ט **שבשאלוניקי** נוהגים להסתפר בר"ח אייר, ודן שם לגבי לישא אשה ע"ש. וכ"כ **השו"ג** באות י"ב שבשאלוניקי אין מנהג אחד קבוע, אלא יש **שמסתפרים בר"ח אייר והם רובם אפילו יודעי ספר**. ויש מיעוט אנשים שמסתפרים יום י"ד כדברי רבינו [השו"ע] וכו'. ומיעוטא דמיעוטא ראיתי שאין מסתפרים כלל עד ערב עצרת ע"ש.

ובשו"ת יוסף אומץ [להחיד"א] סי' מ' אות ב' כתב: ואשר שאלת ידך נפשי שהיה מנהגך בימי העומר להסתפר בר"ח אייר, **כי ראית בערים האל רבים מיראי ה' שמסתפרים בר"ח אייר** וכו'. והשיב שמנהג זה הוא ע"פ הרדב"ז, ושכ"כ מהריק"ש, וסיים: ושניהם המלכים אמור רבנן בטעמא דיש צער בגידול השער. והם ז"ל דיברו בגלילות טורקיה שהגלוח הוא שער הראש לבד. והדברים ק"ו בערים האל שנהגו לספר זקנם במספרים או בסם דודאי גדול צערם מאד ע"ש. ובספרו **מורה באצבע** סי' ח' אות רכ"א כתב: מנהג שלא יגלח בימי העומר. ולפי דעת רבינו האר"י זצ"ל אינו מטעם אבילות כאשר כתבו הפוסקים רק יש סוד בדבר. ולפי הרב האר"י ז"ל צריך שלא לגלח מע"פ עד ערב חג השבועות. ולפי דעתו כל מאי **דשרו האחרונים לגלח בר"ח** או אם הוא חתן וכיוצא וביום ל"ג או ל"ד לעומר הכל אסור. גם מ"ש קצת דביום מ"ח שרי ליתא ע"כ. הרי שכתב ש'האחרונים שרו לגלח בר"ח. וגם בשו"ת יוסף אומץ הנ"ל כשהביא את דברי מהריק"ש באהלי יעקב, כתב שהוא התיר להסתפר בר"ח אייר ע"ש, ולא כתב שהוא התיר 'במקום שנהגו', ונראה שהבין שכלל הספרדים נהגו להתיר בזה, ולכן סתם.

וכן בספר **בית עובד** דיני ספירת העומר אות ט' העתיק את דברי השו"ע והרמ"א, וכתב: וכ"כ הרדב"ז דאיהו עבד עובדא בנפשיה להסתפר וכו' ושכן נהגו רוב העולם וכו' נקטינן כותיה להיות מנהג ממוצע [עכ"ד הרדב"ז]. ובאות י' העתיק בקצרה את דברי החיד"א ביוסף אומץ שהנוהגים להסתפר בר"ח אייר וחשים לצוותא ר"י החסיד יגלחו בערב ר"ח ע"ש. הרי שגם הוא נוקט כדעת הרדב"ז להתיר בכל ר"ח, ואף יום קודם ר"ח לחוששים לצואת ריה"ח. וכן בספר **מל"ח** סי' ו' אות ג' כתב: כפי מוהרמ"ד ל, והרדב"ז, ומהריק"ש סימן צ"ח, והכנה"ג, הוא דאינו טועה מי שנוהג להסתפר בר"ח, אלא דהנהגה שלא להסתפר בר"ח משום צואת ר"י החסיד יכול להסתפר יום שלפניו. והחידוש הוא דאפילו חל ר"ח ביום ראשון יסתפר יום השישי שלפניו ע"ש.

ובספר **ארץ חיים** [סתהון] כתב: ומורינו הרב **מלכי בקדש** דף מ"ה ע"א כתב ליישב המנהג שמסתפרים בר"ח, ואח"כ כתב: ואנחנו **בצפת** נהגנו שלא להסתפר עד ל"ד בבוקר. וכן **חזינא שרוב העיר מסתפרים בר"ח**, והמיקל לא הפסיד כמ"ש הפר"ח והרבה מן המפרשים ע"כ. וסיים הארץ חיים שבזמננו נהגנו ע"פ האר"י שלא להספר כלל מערב פסח עד ערב שבועות, לא בר"ח אייר ולא בל"ג לעומר ולא בל"ד ע"ש. הרי שגם הוא הביא לפי הפשט את המלכי בקדש שהתיר, ושכן נהגו 'בצפת' [אתריה דמרון, ולא רק בחו"ל], ורק המחמירים כדעת המקובלים לא מסתפרים כלל.

הרי שגדולי האחרונים בכל מקומות מושבותיהם כתבו בפשיטות שהמנהג להסתפר בכל ר"ח, ואשרו המנהג.

אלא שבספר נתיבי עם כתב: ובר"ח אייר הספרדים לא מסתפרין ולא מתחתנים כמ"ש בס"ג ע"ש. ואולי כונתו

לארצות המערב, וכפי שהוא מנהג ג'רבה, וכדכתב בשו"ת שו"ת שואל ונשאל ח"ג סי' צ' שאנו אין לנו אלא דברי מרן שאפילו נהגו אינו אלא מנהג בטעות. וכה"ג דנהגו שלא להסתפר, גם מור"ם ז"ל מודה, שלא בא, רק להליץ בעד המקומות שנהגו כיע"ש. ויתכן וכך היה מנהג מרוקו, וע"ז העיד הנתיבי עם. אבל ברוב ארצות המזרח, ואף בא"י, נהגו להקל בזה וכנ"ל.

והנה בדור האחרון פשט המנהג להחמיר בזה בר"ח, וכדעת השו"ע. ולאור הנ"ל, נראה שהרוצה להסתפר בר"ח אייר – יש לו על מה לסמוך, דנראה שמנהג רוב עדות הספרדים היה להקל בזה, ודלא כדעת השו"ע. והמנהג המאוחר שהחמירו בזה – יתכן והוא מחוסר ידיעת הפוסקים והמנהגים הנ"ל, דאין סיבה לחזור ולהחמיר כדעת השו"ע, אחר שפשט המנהג להתיר בזה.

תספורת בר"ח אייר שחל בערב שבת

הב"ח בסי' תצ"ג הביא את דברי הגהות מנהגים בשם מנהגי דורא דכשחל ר"ח אייר בשבת אז נושאים בו [היינו ביום שישי שהוא גם ר"ח, דבשבת אין נושאים נשים]. וביארו הב"ח דודאי כונתו לנוהגים היתר רק מ"לג ואילך, אלא דמ"מ ס"ל דבחל ר"ח אייר בשבת מאחר דמיתוספא שמחה ביום השבת שהוא שבת ור"ח אין להחמיר באבלות ישנה כולי האי ונושאים בו. ואע"ג דאין נושאים בר"ח אייר דעלמא שאינו של שבת, מ"מ בחל בשבת נושאים בו כנ"ל. והכי נקטינן ע"כ. והאחרונים הסכימו לדבריו, והוסיפו שה"ה להסתפר – עי' **בכה"ח** אות י"ב בשם **השכנה"ג** והפ"ח ועוד. וכ"פ **המ"ב** בסק"ה עי"ש. ולא מצאנו חולק על דין זה באחרונים. וכ"פ **הרה"ג אופיר מלכה** בספרו הליכות מועד פסח עי"ש.

מו"מ בדברי הילקוט יוסף ובשיעורו השבועי

והנה בספר ילקוט יוסף ספירת העומר [מהדורת תשע"ט עמ' תס"א] כתב: הנה דעת מרן השו"ע לאסור, שהרי לא חילק בזה בין כשחל ר"ח בע"ש לבין שלא חל בע"ש וכו' ועי' במג"א ובמשנ"ב שכתבו שאף לנוהגים איסור וכו' הכא מותר וכו', אולם מדברי מרן מבואר שאין חילוק בזה עי"ש. ודבריו תמוהים שחולק בסברא על כל האחרונים שכתבו להדיא גם בדעת מרן שהדבר מותר.

ובעלון 'השיעור השבועי' תזריע מצורע תשפ"ג הרחיב בזה יותר, וכתב שהב"י כשדן על תספורת בר"ח אייר דעלמא, כתב שאין להקל בזה משום דבעינן ל"ג ימים שלמים, וא"כ גם כשחל בע"ש ישנו לטעם זה עי"ש. אולם אין זו ראייה כלל, דהב"י דיבר על 'כל שנה', דאם נתיר 'בכל ר"ח' – 'אף פעם' לא יהיה ל"ג יום, אבל לא דיבר על ר"ח שחל ביום שישי. וראיה לזה, שהרי כשחל ל"ד ביום שבת – מקדימים ליום שישי, גם לדעת השו"ע, והרי גם שם אין ל"ג מלאים? אע"כ דלא מיירי בשנים חריגות.

ומה שהשו"ע לא כתב לחלק בין כשחל ביום שישי לכשחל ביום רגיל – הרי גם לא כתב שבעל ברית מסתפר בעומר [וכפי שכתב הרמ"א בס"ב בשם הגהות מנהגים, והסכימו כן האחרונים]. וגם לא כתב שחתן בר מצוה מסתפר בעומר [וכפי שכתב המקור חיים, והסכים לזה החזו"ע עמ' רס"ו]], והרי בכל שנה יש בעלי ברית בעומר, ואדרבה ר"ח כשחל ביום שישי הוא דבר שקורה אחת לכמה שנים, ולא בכל שנה. הרי שלא מדייקים מזה שמרן השו"ע לא כתב דינים מסויימים, שלא סובר כן, דאין לנו אלא מה שכתב להדיא, ובפרט בדברים מעין אלו שהם רק מנהג בעלמא.

וכע"ז מצאנו לענין ברכת שהחיינו בשבתות שבבין המצרים, שהשו"ע סתם בסוף סי' תקנ"א שטוב להמנע מלברך שהחיינו, ולא חילק בין שבת ליום חול, וסתמו כפירושו שאין חילוק ביניהם, שהרי בכל שנה יש ג' שבתות בבין המצרים. והרי שם נחית לחלק ולהוציא מן הכלל ברית או פדיון וכדומה, ומי סני ליה להוסיף גם 'חוץ משבתות'. ואעפ"כ בחזו"ע ארבע תעניות פסק שמותר לברך בשבתות שבינתיים עי"ש. הרי שלא דייק מסתימת דברי השו"ע. וכ"ש כאן, וכנ"ל. ובודאי שכך הבינו כל האחרונים שפסקו כדעת הב"ח, וכתבו להדיא שכך הוא גם לדעת השו"ע.

ומה שבס"ב חילק מרן לגבי ל"ג לעומר כשחל בע"ש שמסתפרים בו, אף לפני ל"ד, לבין ל"ג לעומר רגיל, ובר"ח לא חילק בזה – זהו משום שבב"י הביא כן להדיא בשם הרשב"ץ, ולכן כתב כן בשו"ע. אולם לגבי ר"ח שחל בע"ש – לא ראה הב"י את דברי הגהות מנהגים בשם הגהות דורא, ולכן לא דן בענין זה. ולכן אין ראייה מזה שלא הביא חילוק זה בשו"ע, שלא סובר כמותו.

מו"מ בדברי שו"ת בית דוד והאחרונים

ובשו"ת בית דוד סי' רפ"א דן בענין נישואין בר"ח אייר שחל בע"ש, וכתב שהתיר רק במקרה דחק עי"ש. וסיים: ומטעם זה לא התרנו להם להסתפר באם נהגו איסור תספורת עד ל"ג, משום דלא שייך בתספורת טעמא דכבר התחילו בנישואין, דלא שייך טעם זה אלא לעשיית הנישואין, אבל לתספורת לא שייך, דאין התספורת צורך הנישואין ע"כ. הרי שלא התיר להסתפר בר"ח אייר שחל בע"ש. אלא שדבריו סותרים את מה שכתב בסי' רע"ו ורע"ט, שהמנהג להקל להסתפר בכל ר"ח אייר, גם כשחל בשאר ימי השבוע, וכפי שהבאנו לעיל, וצ"ע.

והברכ"י באות י' הביא בקצרה את דברי הב"ד, והביא שבספר בית הראה דף כ"ו חלק עליו, וכך נקט הברכ"י עי"ש. והמעין בספר בית הראה, יראה שאחת מקושיותיו על הב"ד היא מדברי הכנה"ג שהתיר גם להסתפר בכל ר"ח עי"ש. וכמה אחרונים בהביאם נידון זה כתבו שחתן שהתירו לו לکنוס אשה מאיזה טעם שיהיה – מותר לו להסתפר, וזה מה שהוציאו מדינו של בית הראה, ולא דוקא בר"ח, דבר"ח בלא"ה שרי; כן

ובפרט לפי מה שהבאנו לעיל שבכל ר"ח אייר מעיקר הדין מותר להסתפר, וכמנהג הספרדים בדורות האחרונים, וכ"ש כשחל בע"ש שנוספו עוד ועוד מתירים, ולא מצאנו אף אחד שאוסר 'להדיא' מחכמי הספרדים.

והנה בח"א סי' פ"ג העליתי שע"פ הקבלה - אין איסור בגילוח 'הזקן' בספירת העומר, אלא רק בתספורת 'הראש', וגילוח הזקן איסור רק לפי הפשט ע"ש. וממילא, גם הנוהגים כדעת האר"י שלא להסתפר עד שבועות יכולים לכתחלה לגלח זקנם בר"ח אייר שחל בע"ש.

סיכום

דעת רוב אחרוני ספרד כדעת הרדב"ז שמוותר להסתפר בר"ח אייר, וכתבו שכך המנהג, אלא שבדור האחרון נהגו הספרדים להחמיר בזה, ולא ברור מי הנהיג כן ולמה. והרוצה לסמוך על המנהג הקדום ולהקל בזה רשאי.

בר"ח שחל ביום שישי דעת חכמי אשכנז בסוף תקופת הראשונים להתיר, וביאר הב"ח שזה אפילו לנוהגים להסתפר רק מל"ג לעומר והלאה. וכן הסכימו אחרוני הספרדים, ולא מצאנו חולק בזה, ואפשר לנהוג כן לכתחלה, בפרט בגילוח הזקן.

ריחמ"א ס"ט

עורך ומחבר גליון מריח ניחוח
עפולה ת"ו

הוספה לקונטרס שלי

פלאות רבות

אמירת "הא לחמא עניא" בארמית שלא יבואו השדים

כתבתי בספרי "פלאות רבות" טעם לאמירת "הא לחמא עניא" בארמית שלא יבואו השדים לסעודת ליל הסדר, ועיי"ש.

חידוש מעניין מצאתי בפירוש ההגדה של פסח "כוס ישועות" לרבי דוד הכהן מתיטאווין שכתב גבי פיסקא זו (או' ד'), וז"ל: "כתב רש"י ז"ל תיקנו לומר פיסקא זו בל' תרגום כדי שלא יבינו השדים ע"כ, והק' עליו המפז"ל והרי ליל שימורים הוא ע"ע. ואפ' [-ואפשר-] דגם רש"י ז"ל דייק בלשונו הטהור שכ' כדי שלא יבינו השדים, ולא אמר ויזיקו, וכונתו ז"ל לפי שכשהוא אומר כל דכפין ייתי ויכול כל דצריך יתי ויפסח בלה"ק יבינו השדי' ויבואו בצורות בני אדם עניים ויבלבלו הסעודה, כי הם עשויים להשתנות בכל צורה שירצו. עכ"ל.

*

מתבאר מדברי החיד"א במו"ב שהעיתקנו לעיל שכתב: ולפי דעתו כל מאי דשרו האחרונים לגלח בר"ח או אם הוא חתן וכיוצא וביום ל"ג או ל"ד לעומר הכל אסור עיי"ש. הרי ש'האחרונים' [דהיינו בית הראה ועוד] שרו לגלח 'לחתן' גם בלי ר"ח, דהא כתב לפני כן דשרי לגלח בר"ח. ויותר מפורש בבית עובד באות ט"ו שכתב: חתן שנושא אשה בימי העומר מפני סיבה אשר מופניה הותר לו לישא בימי העומר - מותר לו להחתן להסתפר קודם כניסתו לחופה. 'ברכ"י'. ודלא כהרב ב"ד' ע"כ. הרי שהביא את דברי החיד"א במחלוקתו עם הבית דוד, וכתב שהנידון הוא שנושא אשה בהיתר 'בימי העומר', ולא משנה באיזה יום, וכיון שהותר לו לישא - הותר לו להסתפר. אבל בר"ח בלא"ה מותר להסתפר, וכ"ש כשחל בע"ש, וכפי שכתב הבית עובד לעיל מיניה.

והכה"ח באות מ"ב הביא בקצרה את דברי הברכ"י והבית עובד עיי"ש. וכמה מחכמי זמננו כתבו שמבואר בדבריהם לאסור להסתפר בר"ח שחל בע"ש - עי' בשו"ת ברכת יהודה ח"ט סי' ל' ועוד. אולם לפ"ז יקשה סתירה בדברי האחרונים הנ"ל, ובפרט הכה"ח שבאות מ' העתיק בשתיקה את דברי הפוסקים שמוותר להסתפר בכל ר"ח. ובאות י"ב העתיק את דברי האחרונים שמוותר בר"ח שחל בע"ש. ובאות מ"ב העתיק לאסור אפילו בר"ח שחל בע"ש, ואף לא ציין לעיין באותיות י"ב ומ'. ולפי הנ"ל - עיקר דבריו הם שמי שהתירו לו לישא אשה - התירו לו גם להסתפר משום שהחתן דומה למלך, ואף מי שנוהג איסור בר"ח שחל בע"ש, וכדעת החק יעקב וסיעתו - הכא יהיה מותר. אבל בעצם דין תספורת בר"ח לדידן - בלא"ה מותר. ואין ללמוד מדברי הכה"ח הנ"ל לאסור בר"ח שחל בע"ש, ודוק היטב.

דעת כף החיים בענין זה

ובמ"ב מהדורת איש מצליח בסופו הובאו דברי הרה"ג הנאמ"ן זצ"ל שכתב שלא שמע מי שנהג להקל בזה, ונראה שלזה כיון הכה"ח בסוף אות י"ב עיי"ש. אולם כבר כתב לנכון בספר הליכות מועד שם, שכונת הכה"ח בסוף דבריו אינה על נידון זה של ר"ח אייר שחל בע"ש, אלא על עצם מנהגי התספורת בעומר עיי"ש [והמעין בפנים יבין את הדברים, וא"צ להאריך כאן]. וראיה לזה, דבאות מ', בענין תספורת בר"ח רגיל, הכה"ח הביא את האחרונים שחלקו על מרן השו"ע, ונראה שמסכים לזה, וכ"ש בר"ח שחל בע"ש שסיבור כן. ובפרט שבאות י"ב לא הביא אחרונים 'ספרדים' שחלקו על הכנה"ג והפר"ח, אז איך יכתוב בסוף שמנהג הספרדים לא כך, וע"כ כדכתיבנא.

ומה שהחמירו בזה בדור האחרון, עד שבא הרה"ג אופיר מלכה וכתב להקל בזה - אין ראיה, שהרי גם בר"ח רגיל החמירו, למרות שגם כל האחרונים כתבו להקל. אולם למעשה אין לנו אלא את דברי הפוסקים שהקלו בזה 'לכו"ע', ובפרט במילתא דמנהג שהוא קיל טובא.

עש"ק פר' "ואלה שמות בני ישראל" ה'תשפ"ו

לכבוד הרה"ג עקיבא משה סילבר שליט"א שלום וברכה וכט"ס!

אחדשה"ט כנאה וכיאה באהבה רבה!

ידוע הוא כי המשכן שבנה משה רבנו במדבר, כשבנו את המקדש כבר לא השתמשו בו, ולפני חורבן בית ראשון הוא נגנז.

צ"ע התורה עצמה הקדישה ארבע פרשיות שלימות על ענין המשכן שנגנז, וכן ישנה ברייתא דמלאכת המשכן, המתארת את כל בניית המשכן וכו'.

וצ"ע האם יגיע איזה יום שייבנו את המשכן הגנוז שוב. ועוד האם ישנה איזה השפעה רוחנית עלינו מן המשכן הגנוז או שאין לו שום משמעות כלפינו, וכל המשמעות כלפינו היא רק מן המקדש.

מחילה על השאלה הזאת אך אני חושב הרבה זמן שיש איזה השפעה עלינו מהמשכן הגנוז.

כל טוב
שבת שלום ומבורך
רן יוסף חיים מסעוד אביחצירא
מח"ס מריח ניחוח
עפולה

תשובתו אלי:

המשכן שעשה משה במדבר אם יהיה בו שימוש לעתיד

הפשטות שלא יהיה לו שימוש כלל ויהיה רק המקדש דיחזקאל, ומ"מ בביאורי על המדה"ג שמות שעכשיו נדפס ציינתי כמה לשונות דיש משמעויות שיהיו בו שימושים לעתיד, יעו' מה שהבאתי שם ואביא להלן.

ועי' יומא עב ע"א שמא תאמר אבד סברן עצי שטים עומדים שעומדין לעולם ולעולמים, ובערוך ערך סבר כתב פירוש סבר שאנו סוברים שהקב"ה מחזיר לנו, ומ"מ אינו מוכרח דמיירי בקרשים דוקא, די"ל דמיירי במקדש ג"כ שהוא המשכו של המשכן.

אבל עי' במהרש"א שם לענין הקרשים שפי' דמיירי שהקרשים עומדים אחר שנגנז המשכן.

[אם כי במהרש"א לא נזכר שיחזור לישראל אא"כ נצרף דברי הערוך עם דברי המהרש"א אבל אינו ברור דהמהרש"א מפרש מענין עמידת הדבר אבל בערוך משמע דמפרש מענין שיבת הדבר לישראל וא"כ אינו מוכרח לצרף ב' הדברים יחד דאפשר שהנידון איך לפרש את "סברן" של הקרשים].

אולם כעת אחר שעיינתי בדברים שוב כהמשך לשאלתך מצאתי דבר חדש בהערות הגריש"א על הגמ' שם שכתב דנראה שר"ל שיהיה משכן זה עומד על תילו לצד המקדש לעתיד ויהיו מקריבין הקרבנות רק במקדש.

במדה"ג (משפטים מהדורתי הוצאת זכרון אהרן עמ' קנ) מזבח אדמה תעשה לי כל מקום שנאמר לי הרי הוא קיים לעולם, וציינתי בביאורי שם לדברי הגמ' הנ"ל.

ועוד במדה"ג תרומה מהדורתי עמ' שנ ויקחו לי תרומה כל מקום שנאמר לי הרי זה קיים לעולם וציינתי בביאורי שם לדברי הגמ' הנ"ל.

ועוד במדה"ג תצוה עמ' תסו וקדשתי את אהל מועד ואת אהרן ואת בניו מקיש קדושת מקדש לקדושת אהרן מה קדושת אהרן לעולם כך קדושת מקדש לעולם ע"כ, וציינתי שם לדברי הגמ' ביומא הנ"ל וכן לדברי הגמ' בריש עירובין דאשכחן משכן דאקרי מקדש.

ולפי הצד דאין כוונת הגמ' ביומא לזה א"כ כנ"ל על המזבח י"ל דמזבח שעשה שלמה הוא המשכו של מזבח המשכן ועד"ז י"ל גם לענין המאמר האחרון הנ"ל. עכ"ל.

א"ה ריחמ"א: מצאתי בס"ד מפורש בתנא דבי אליהו רבה (פרק כ"ה) שכתב, וז"ל: ומפני מה נטמן המשכן עד היום הזה מפני שעשאוהו הכשרים בנדבות לבם וקשה לפני הקב"ה להפסיד כל מה שעשו הכשרים בנדבות לבם ולעתיד יבא הקב"ה וישרה בתוכו כמדה ראשונה (פי' הישועות יעקב אות י"ט כימים הראשונים) שנאמר (שיר השירים ד, יז) עורי צפון ובואי תימן וגו' באתי לגני אחותי כלה אריתי מורי עם בשמי וגו'. עכ"ל.

עוד כתב לי הרה"ג עקיבא משה סילבר שליט"א בי"ט ניסן תשפ"ו, וז"ל:

השלמה לנידון מה יעשו במשכן לעתיד

ששאלתם שוב מה יהיה הייעוד של המשכן אפרט בזה עוד.

ברס"ג משמע שלא יהיה המשכן לעתיד כלל (הובא בהערות משנה שלמה על משנת ר"א) וכ"ה הפשטות.

יש כמה משמעויות ברז"ל שיהיה איזה שימוש במשכן לעתיד אף שיש מקום לדחוק (עכ"פ בחלק מהמקומות) דהכונה למקדש שעומד במקומו של המשכן.

הגרי"ש אלישיב זצ"ל הציע דהמשכן יעמוד לעתיד אבל לא ישמש לקרבנות אלא רק בהמ"ק בלבד.

בתנא דבי אליהו יש משמעות שיהיו שימושים לעתיד במשכן, וכן נתבאר בקצת הרחבה במפרשים שם ובפי' מכובדינו הגר"י כהן על התד"א שם בשם מרן הגר"ח ק"ק זצ"ל.

הערות על הנפק"מ דליל שימורים

להלן אכתוב כמה הערות על העלים המיוחדים ששלח מו"ר הרה"ג רבי שלמה זלמן כהן שליט"א בענין הנפק"מ דאיכא בליל שימורים, ובזה החלי:

א. זוגות בליל הסדר

הנה מו"ר חמי הראה לי דברי התפארת יהונתן (בראשית פרק מ"ד פסוק כ"ז) שכתב גבי הפסוק 'ויאמר עבדך אבי אלינו אתם ידעתם כי שנים ילדה לי אשתי וגו'. הא דהקפיד לשלח בנימין משום דשנים ילדה לו אשתו. נרא' דשנים הם זוגות ויש סכנה בשנים ולכן אסור לשתות ב' כוסות בבת אחת כי ה' הוא אל אחד ועבודת כוכבים ומזלות הוא אל אחר ולכן בשנים יש רשות לשטן לקטרג כי חדא מינייהו נקט לדידיה ולכן הפציר בניו לבל ליקח אותו ממנו",

ב. ברכת מעין שבע

רק אציין שהמקור הוא כבר מדברי הגאונים בספר מגילת סתרים (לרב האי גאון), והו"ד בספר המנהיג (הל' פסח סי' נ"ב), ובמחזור ויטרי (ח"א עמוד ר"פ אות סב), וכן כתב הריטב"א במסכת ר"ה (דף יא:): בשם התוס' והמאירי בפסחים (קט:), וכן הביאו הטור (סי' תפ"ז) והאגור (הל' פסח סי' תתכ"ד) והכל - בו (סי' נ', וסי' ל"ה), והריב"ש (סי' ל"ד) והרשב"ש (סי' תצ"ח), וברא"ט (עמ' מ"ד), שאם חל ליל פסח בשבת אין אומרים ברכת מעין שבע לפי שלא נתקנה התקנה אלא מפני המזיקין, [וחששו שאם ישתהא אדם יחידי שם ינוק ובפרט בביהכ"נ שהוא מקום הפקדת כליו דמלאך המות], אך בליל פסח שהוא ליל המשומר מן המזיקין ליתא לחשש זה, וכ"פ השו"ע (סי' תפ"ז סעי' א'), וכ"ה מנהג אמשטרדם (מנהגי אמשטרדם פ"ג סעי' ה' או' ז'), אולם בסיפור רש"י (סימן תל"ד) פליג ע"ז,

ומ"מ על פי הקבלה יש הרבה שנהגו לאומרו הגם דהוא ליל המשומר, וכ"ה מנהג בית אל בכל השנים מזמן הרש"ש שכתב בספרו נהר שלום (דף לא ע"ב), שיש לומר ברכת מעין שבע גם בכה"ג שחל חג הפסח בשבת, מלבד בימיו של הרב אג"ן [אברהם ג'אנין] שחשש לסב"ל, וכ"כ בספר נגיד ומצוה (בסדר קבל"ש, דף קכ"ג), ובס' חמדת ימים (פ"ז, משבת), ובס' שמן ששון (בקונ' פתח עינים), וראה בזה אריכות דברים בחזו"ע (פסח עמ' רל"א והלאה), ובאורל"צ (ח"ג פט"ו או' כ"ד), ובנר ציון (פסח עמ' ר"ו, הערה 7 והלאה).

ומ"מ מנהג מרוקו שלא לאומרו, וכמו שכתב בספר מקראי קודש בשם הגר"ש משאש (דף תקפ"ג) וכ"כ בשו"ת שלו "שמש ומגן" (ח"ד, סי' ס'), וכמו שכתב שם, "מעולם לא אמרנו ברכת מעין שבע בליל פסח שחל להיות בשבת, והעטם כי ליל שימורים הוא ואין צריך לאומרה", ובספר נתיבי עם

(עמ' רכ"א), ובנתיבות המערב (מנהגי פסח), ובספר אבותינו (עמ' 216) אמנם שם כתב שמנהג בקהל קדוש "פאסיין לומר ויכולו וכן ברכת מעין שבע", ובמקור חיים (פ"ק פ"ט, ס"ז), ובמגן אבות (עמ' רנ"ו), וכן בס' ער"פ (ליוורנו), ובמחזור זכור לאברהם, וכ"כ הגאון רבי אברהם ברוך טולידאנו (רינה ותפילה, סי' תפ"ז) "אם חל ליל פסח בליל שבת, אין אומרים ברכת מעין שבע, כי ליל שימורים", וכ"כ בקיצור שו"ע טולידאנו (סי' שכ"ה, ח') "אין אומרים ברכה מעין שבע, וכן המנהג לפי שהוא נתקן בשביל המאחרים בבהכ"נ שלא יזקו והלילה הוא ליל שימורים וא"צ לאומרה, אבל ויכולו אומרים אותה אפילו אין אומרים ברכת מעין ז'".

שו"ר שמנהג זה הובא גם כן בספר טוב טעם לרבי חביב טולידאנו ((פסח, או' י"א), שכתב, "פסח שחל להיות בשבת אין אומרים מעין שבע שברכה זו נתקנה בשביל עם שבשדות שמתאחרים בבהכ"נ בשביל שלא יזיקום המזיקים, והאידינא א"צ שימור כי ליל שימורים הוא לה' מהמזיקים, אבל בשבת שבתון הפסח בודאי שצריך לומר ברכת מעין שבע, וכן בשל מועדות שחלו להיות בשבת, דליל שימורים לא מיקרי אלא ליל פסח, דבפסח כתיב ליל שימורים הוא, הוא ולא אחר. וכן אנו נוהגים ועי' הרשב"ש שאלה שכ"ט ותבין".

ג. מים בשכונת המת

הוא חידוש בעיני דהא א' מן הטעמים לשפוך מים בשכונת המת הוא מחמת שלא להוציא דיבה בפיו ולומר שהמת מת (כמבואר בב"י יו"ד סי' של"ט), וא"כ טעם זה שייך לכא' גם בליל פסח, דסו"ס גם בפסח איכא מוציא דיבה. וראה אריכות נפלא בענין זה בשו"ת לב חנון (ח"א, סי' מ"ד) שדן בכל טעמים אלו והנפק"מ בניהם.

ד. פתיחת הדלת בשפוך חמתך

מנהג פתיחת הדלת נהגו כן במרוקו (ספר אבותינו, עט"ה, עמ' 227) אולם שם הובא טעם אחר, "כדי שהקללה תחול על הגויים שמחוץ לבתי ישראל, ונוהגים להצביע באמירת שפוך חמתך על כוס אליהו, לרמוז שבבוא אליהו בעת הגאולה, ישפוך ה' חמתו על הגויים המתכחשים בה", ולפי טעם זה לכא' אינו שייך לליל שימורים. [אמנם בס' קיצור שו"ע טולידאנו (סי' שי"ח, או' ג') שכתב, "יש אומרים שיש לומר שפוך חמתך וכו' קודם לא לנו ולפתוח הדלת כדי לזכור שהוא ליל שימורים, ובזכות אמונה זו יבוא משיח וישפוך חמתו על המכחשים בה", ומבואר שנקט הטעם הנזכר ברמ"א].

ה. קריאת שמע שעל המטה

הנה תחילה אציין למש"כ הרי"צ סבאג ראב"ד מקנס מרוקו בחידושו לברכות [והו"ד בשו"ת לב חנון (שם)], על הא דאיתא (ברכות ה' ע"א) כל הקורא קריאת שמע כאילו אוזן חרב וכו', ועוד איתא שם כל הקורא ק"ש מזיקין בדלין ממנו וכו', ולכא' קשה דהיינו הך, וביאר הרב הנ"ל "דאיכא ב' גווי מזיקין, יש מזיקין כבני אדם, ויש מזיקין שאין להם גוף אלא רוחות ושטים

שלא יבינו השדים ע"כ, והק' עליו המפז"ל והרי ליל שימורים הוא ע"ע, ואפ' [-ואפשר-] דגם רש"י ז"ל דייק בלשונו הטהור שכ' כדי שלא יבינו השדים, ולא אמר ויזיקו, וכונתו ז"ל לפי שכשהוא אומר כל דכפין ייתי ויכול כל דצריך יתי ויפסח בלה"ק יבינו השדי' ויבואו בצורות בני אדם עניים ויבלבלו הסעודה, כי הם עשויים להשתנות בכל צורה שהיא, וכע"ז כתב ג"כ בפירוש ההגדה לרבי משה די-ליאון ז"ל, הא לחמא עניא למה פסקא זו בלשון ארמי, אמרו רז"ל כדי שלא יבינו השדים ויבלבלו הסעודה שנאמר בה, כל מאן דצריך ייתי".

ל"ו. אי בבית המקדש היו שומרים

עפ"י מה שזכרנו השמירה בבית המקדש הוא פלוגתא בראשונים בריש תמיד, אי הוא בגלל שמירה מגניבה, או כבוד.

ל"ז. ביצה שום ובצל שעבר עליהם הלילה

יש לציין למש"כ בספר ויאמר שמואל לרבי שמואל בן אלבאז (מחכמי פאס שבמרוקו) שכתב (עמ' ע"ו) בענין המנהג באכילת זיתים שחורים בחודש ניסן, וזה לשונו, "שאלוני ליבי ורעיני לדרוש ולתור בטעם מנהג רוב בני עירינו שלא לאכול זיתים שחורים בכל חודש ניסן ואנחנו גם כן מנהגינו שלא לאוכלם, ואומרה כי מנהגן של ישראל תורה להיות כי בחודש הזה הוציאנו אלהינו מבית עבדים ובאה המצוה בתורה זכור את היום הזה אשר יצאתם ממצרים מבית עבדים, ולהיות ידוע מאמרם ז"ל אבא משכח, לכן נהגו באכילת הזיתים איסור, אחרי אשר בכנף אכילתם נמצא נזק השכחה, וכעת אנו מחוייבים לזכור הניסים שנעשו לנו בחודש הזה, **לכן לחבב המצוה בשעתה בעת ובזמן שנעשו הניסים לא נכון לאכול דבר שגורם לשכחה**. וטעם השחורים לבד להיות על הרוב עשיית השמן מהם ולא אמרו אבא משכח אלא דאית לי ברא דמפקח, ותו רובא דשכיחי בזמן הזה הם השחורים, אמנם הירוקים לא שכיחי ומילתא דשכיחי גזרו בה, דלא שכיחי לא גזרו בה וברור".

וכתב ע"כ מו"ר חמי שליט"א בקונטרס "ליל שימורים", "צריך עיון הרי ליל הסדר הוא ליל שימורים, ואם כן יאכל האדם זיתים שחורים בליל הסדר, **אלא רואים שיש להזהר מכל דבר הגורם שכחה גם בליל הסדר שהוא ליל שימורים**", וע"כ דכל העניינים הנ"ל יש להקפיד, ולפי זה הביא דברי הגר"ש דביליצקי זצוק"ל בהגדה של פסח מחשבת בצלאל (עמ' ר"א) שכתב, ד"גם בליל זה שהוא ליל שימורים יש להזהר בכל הסכנות שאמרו חז"ל, כגון להשאיר ביצה ובצל קלופים". [ולכא' יש לחלק בין דבר הגורם לשכחה למזיקים, דבפשוטו הוא ליל שימורים מן המזיקים, ולא מדברים הגורמים לשכחה, וצ"ע].

ועל מנהג זה דאכילת זיתים שחורים, עי' בס' נר המערב (עמ' ש"ד) שכתב, "בחודש ניסן אין יהודי פאס אוכלים זיתים שחורים", ועי' עוד בספר נהגו העם (שונות, או כ"ד), מים חיים (סי' ק"צ), ובנוהג בחכמה (י), ובנתיבות המערב (מנהגי חודש ניסן), וס' יצחק ריח (לקו"ד או"ח או' נ' סעי' י').

בעולם, ואפשר שהם הנקראים מיקרוב (חיידקים) ועל מין שהוא כבני אדם קאמר כאילו אווז חרב וכו', ועל מין הב' שהם רוחות קאמר בדילין הימנו כנ"ל נכון", ולכא' כיון דאין אנו אומרים קריאת שמע ע"כ דליכא ב' גווי דהמזיקין הנ"ל.

עוד יש לציין דמנהג זה שלא לקרוא ק"ש כן נהגו במרוקו, וכמ"ש בקיצור שו"ע טולידאנו (הבאתי דבריו להלן),

עוד יש להוסיף בהאי עניינא שאלה נפלאה ששאל בספר רך וטוב לרבי שמעון אביקצין וזה לשונו, ונוהגים שלא וכו', רק פסוק שמע וכו', כי ליל שימורים וכו', ע"כ. וקשה לי שגם קריאת שמע שעל המטה היא גם כן נתקנה להגן מן המזיקין, כמו שאמרו בברכות פרק קמא דף ה' ע"א, ועיין בתוס' ד"ה בריש פרק מאמתי שמדף זה הקשו על פירוש רש"י, ולפי דבריו גם קריאת שמע לא יקרא על מטתו, ועיין בבאר היטב סעיף קטן ד' שמע וכו', עי"ש. ולא ראיתי מי שהרגיש בזה. ואפשר לומר שלא ישכח עוד מלקרות על מטתו בשאר ימים, ושאר דברים נמי לא ישכח מלקרותם בשאר ימים, שפרשת שמע שיקרא מזכרתו וק"ל. עכ"ד.

ז. בניסה לחורבה

לכא' התם יש לאסור מצד דשכיח היזקא כמו שמבואר בגמ' דאפילו בתרי יש לחוש במקומן מחמת דשכיח היזקא. וצ"ע.

י"א. טיבול המצה במלח

הנה מצאתי שבמרוקו היו בזה כמה וכמה מנהגים אולם אינו מטעם שמירה, אלא מחמת שרצו להרגיש טעם המצה יותר, וכדלהלן:

בספר אבותינו (עמ' 225) כתב, "בענין טבילת המצה של המוציא 'במלח' היו מנהגים שונים במרוקו, היו שנהגו כסברת הרמ"א (סי' תע"ה, סעי' א') שאין טובלים פרוסת המוציא במלח בליל פסח, משום דבלא מלח מרגישים טעם המצה יותר, וכן נהגו בכפרי הדרום. ויש שנהגו להטביל במלח, אך מיד לנער את המלח מעל המצה. ויש שנהגו להטביל במלח, בלי לנער אחר כך וכסברת מרן (שם)". ובהערה שם, נכתב "את מנהג יהודי הדרום ציין הגאון רבי יצחק חזן בספרו כה לחי על ההגדה של פסח, ואת המנהג לנער את המלח מעל מצת המוציא ציין הגאון רבי אליהו בן הרוש בספרו כוס אליהו על ההגדה של פסח.

כ"ה. מצה בפסח שחל בשבת ולא גורנין שמא יוליכנו ברה"ר

עפ"י פשוטו הסיבה שלא גזרו ע"כ הוא משום דהסיבה ללכת ולהוציא זה משום שילך לבקי "ללמוד", וזה אינו שייך במצה, ומשא"כ במגילה ולולב.

ל"א. אמירת "הא לחמא עניא" בארמית

חידוש מעניין מצאתי בפירוש ההגדה של פסח "כוס ישועות" לרבי דוד הכהן מתיטאווין שכתב גבי פיסקא זו (או' ד'), וזה לשונו, "כתב רש"י ז"ל תיקנו לומר פיסקא זו בל' תרגום כדי

א', ובשארית ישראל (פל"ד) מובא דהמנהג ללובשו הוא מנהג פולין.

מ"ט. אכילת אגוזים

יש לציין שבמרוקו בחרוסת היו מערבים אגוזים וכמ"ש כמו כן היה המנהג לשחק באגוזים כל ימי הפסח כמו שמבואר בס' נוהג בחכמה (או' פ"א, ב', ובמהדורה חדשה עמ' קס"ו).

יום טוב שני

יש לציין למש"כ בקיצור שו"ע טולידאנו (סי' שי"ט) שכתב, "כל דין ליל ראשון, יש גם כן בליל שני. ונוהגין שלא לומר קריאת שמע שעל המטה ולא כל שאר הדברים שאומרים בשאר הלילות להגן, כי ליל שימורים הוא מן המזיקים". הרי דס"ל דנקט' דליל שימורים הוא אף ביו"ט שני.

שמירה מן המזיקין לא הוקבע לדורות

יש לציין שמנהג מרוקו בתחילת ההגדה לומר נוסח זה: "ליל שימורים הוא לה' להוציאם מארץ מצרים הוא הלילה הזה לה' שימורים לכל בני ישראל לדורות", [ונוסח זה מופיע בכל ההגדות שנדפסו במרוקו, ובספר אבותינו (עמ' 217), ומשמע שלכל הדורות הוא ליל שימורים.

הערות על טבילת מצרי במכת דם

לענ"ד חשוב להביא את הדיון אודות מה שנעשה בנס איזה גדר יש לו, כמו גולם אם מצטרף למנין (כמדומני שיש ע"ז תשובה בשו"ת חכם צבי), ואם מעשה ניסים יש בו ערלה או תרו"מ (וכמדומני שדן בזה החיד"א באיזהו מקומן), ולפי"ז לכאן הרבה מהספיקות נפשטים כיון דאין באמת לדם גדר של משקה, כיון דהוא מעשה ניסים.

ריחמ"א א"ס"ט

עורך ומחבר גליון מריח נוחה
עפולה ת"ו

מכתב לספר "פניני הרב מנחם מנחין זצוק"ל"

בס"ד

ליל כ' ניסן ה'תשפ"ו

לכבוד ידידי היקר הר"ה ג' דן סתר שליט"א שלום וברכה וכט"ס!

אחדשה"ט כנאה וכיאה באהבה רבה!

שמחתי מאד לראות את הקונטרס הנפלא "פניני הרב מנחם מנחין זצוק"ל", ממש דברים פלא פלאים.

לכאן הוא תלוי בטעמים מדוע אין להניח סכין על השולחן, דאם נימא דהטעם מחמת שמא מחמת הצער יהרוג עצמו, א"ש דהוא ליל שימורים ולכן אין להניח, אולם להטעם הב' דאין להניח ע השולחן מטעם דדמי למזבח אף בליל הסדר לא יניח סכין מגולה.

מ"ח. לבישת קיטל

על לבישת הקיטל אציין שבמרוקו נהגו בלבישת בגד לבן הנקרא ג'לביא וכמו שכתבו בספר אבותינו (עמ' 216) ובילקוט מנהגים, ובנתיבות המערב, ובקובץ מנהגים לר"ש דנינו (פסח).

ונהג בטעם הדבר ראה בספר אוצר טעמי המנהגים (פ"ב מדור ו' עמ' רעד') הביא מנהג שעורך הסדר לובש בגד לבן (קיטל בלע"ז) והוא מהח"א (כלל ק"ל, סעי' י"ט), ובקצשו"ע (ק"ח, סעי' י'), ובאוצר דו"מ ב', שהוא זכר לבגדים הלבנים שהיה לובש הכה"ג בשעת העבודה ביוהכ"פ, והוסיף עוד, "כי הסדר הוא זכר לקרבן פסח, והשלחן כמו מזבח", ועוד כתב בט"ז (או"ח סי' תע"ב, סעי' ג'), שהוא כדי שלא תזוז דעתו מחמת רוב שמחה, לובשים בגד לבן שהוא זכר למתים", ובספר ילקוט מנהגים (י-ם, עמ' 445) כתב, שהוא כסמל לחירות.

וכע"ז כ' ג"כ בס' חיים לראש ובס' בית הבחירה, ובספר חמדת ימים (פ"ו מפסח) כ' ואם אפשר לו שילבש בגדים לבנים מפני כי הוא סי' חירות שיצאנו בדימוס וזכינו בדן בחמלת ה' עלינו, וכל הנמלט מו הדין יאותה לו ללבן את הלבנים, וכ"ש וק"ו אנחנו בית ישראל, כי אילולי הוציא הקב"ה את אבותינו ממצרים עדיין אנו ובני בנינו [משועבדים היינו לפרעה במצרים] וכו', כי על כן בכל פסח שעובר עלינו יאותה לנו להכיר את הגמול שגמל המקום יתב' עלינו להיותינו בני חורין תחת רשותו וממשלתו, קדושים וטהורים ולא משועבדים ומוטבעים בבון, תחת טורח משא מצרים הקשה מלאים שעבודים וגילולים בגילולי מצרים, ועיקר המנהג הוא כמו שהובא במג"א (תעב' סק"ה) והמשנ"ב (שם סק"ג) שהאבל לא ילבש קיטל ובכה"ח (שם סק"ל) ב' זאת דעיקר המנהג ללבוש לבן כדי שלא תזוז דעתו עליו והאבל בלא"ה אין שייך בו, ובס' נר ציון (עמ' רכ"ג) כ', דלטעם שלובשים בגדי לבן בכדי להראות שמחתנו והודאתנו גם אבל צריך ללבוש.

ובמהר"ל מפראג (בספרו דברי נגידים עמ' מא') כ', "נוהגים בגד לבן בליל פסח לעבודת הסדר כי גון הלבן הוא גון פשוט בלי שום הרכבה, וזה מורה שהגאולה היתה מצד עולם העליון הנבדל והפשוט בכח אתערותא דלעילא, ולא מצד שום עולם המורכב, וכדמיון זה היה הכה"ג משמש לפני ולפנים בבגדי לבן, בשביל שהיה קונה מדרגה העליונה, וליל שימורים הוא כיוהכ"פ בזה הענין, וטעם שניהם נסתר".

אמנם יש קהילות שלא נהגו בזה וכדוגמת אמשטרדם שלא נהגו בזה, (יעו"ב בזה בס' מנהגי אמשטרדם, פ"ג, סעי' ו', או'

הנה שאלתם אותי האם ליקטתי ממנו דברי תורה, וזכרת שבגליון "מריח ניחוח" שלי לפרשת ראה שנת ה'תש"ע (גליון מס' 6), כתבתי ממנו משהו נחמד מאד מספרו היקר "רזין טמירין", וזה מעט קשור לענין מה שהבאתם בתחילת הקונטרס מספרו "דמעות ונחמות מנחם" (עמ' 1), וז"ל:

הנה בבכיות ודמעות יש כמה מדרגות. יש דמעות של אמת, ודמעות של שקר. דמעות קרים והם דמעות של שמחה, ויש דמעות חמים, והם הבאים ממרידות הלב, צער ועגמת נפש כו' הבכיה הבאה מהתעוררות תשובה עד שנגע בקירות לבו נקרא צעקת הלב, מעומקא דלבא, כי הלב צועק בעומק הרגשות הצער בנפשו, ולפעמים לבו בוכה מעצמו בלי הכנה ובלי הרגשת צער כלל, וכמ"ש חז"ל "אף על גב דאיהו לא חזי מזליה חזי". (דאס הערץ זאגט) ויזלו עיניו דמעות בלי מצער כלל. וזה יקרה בראש השנה וי"כ בעת התפילות. בכיה זו תבוא מצד שורש נשמתו למעלה וסימן טוב הוא ששורשו למעלה שלמה. יש בכיה בקול על ידי התעוררות תשובה בלב. יש בכיה פנימית בלי קול כמ"ש "במסתרים תבכה נפשי" וזהו מדרגה יותר גדולה. ולפעמים, מרוב צער ועגמת נפש, האדם ידום לגמרי ובשום אופן לא יוכל להוריד דמעות, כאילו יבש אצלו המעיין של דמעות, כמ"ש "ידום אהרן" (אחרי מות), וזה מצינו באדם היוצא ליהרג רח"ל. עכ"ל.

ועוד כתב בתועלת הדמעות שמורידין על אדם כשר, ואביא כאן מה שכתב ומה שהוספתי על דבריו, וז"ל:

תועלת הבכי על פטירת הצדיק

בספר "רזין טמירין" (לקוטי מנחם) להרה"ג מנחם מענדל זצוק"ל זי"ע א"א מאהלינוער (יצא לאור בירושלים שנת תרצ"ז) כתב לבאר את מאמר חז"ל (שבת ק"ה ע"ב):

אמר ר"ש בן פזי א"ר יהושע בן לוי משום בר קפרא כל המוריד דמעות על אדם כשר הקב"ה סופר ומניח בבית גנזיו שנאמר (תהילים נו, ט) "נודי ספרתה אתה שימה דמעתי בנאדך הלא בספרתך", וז"ל:

בתלמוד בבלי "כל המוריד דמעות על כשר הקב"ה סופר ומניח בבית גנזיו". וראיתי בספר "חוקי חיים" מבאר המאמ"ז עפ"ד הסוד, וז"ל: ויש להקדים מ"ש הרב זל"ה בע"ח שער הכללים פ"א, וז"ל: מ"ש שנשברו המלכים, פירוש כי האורות נסתלקו למעלה למקומן ועכ"ז עדין נשארו קצת ניצוצין בכלים ונפלו אילין מאנני תבירין למטה ומהם נתהוו שורש הקליפה, ואע"פ שנתברר האוכל מהפסולת ועלה למעלה, עכ"ז עדין ניצוצי הקדושה נשארו בתוכם וזהו מה שנשאר לנו לתקן ע"י התפלה ומעשים טובים, וכן ע"י נשמת הצדיקים כשהם נפטרים מהעולם הזה עוברים בעולם העשיה מהן (א"ה) ריחמ"א: אולי צ"ל "מעלין" במקום "מהן" ניצוצי קדושה שבקליפה ליצירה וכן על זה הדרך בעלותם מיצירה לבריאה ומבריאה לאצילות ומחזירין האור הגדול למקומם, וכו', עכ"ל. נמצא, שע"י פטירת הצדיקים מהעוה"ז הם מעלים יותר ניצוצי קדושה מבחייהם, שמה שלא יכלו לתקן ע"י תפלות ומעשים

טובים, הם מתקנים ומעלים בעת פטירתם, וע"כ החיוב בפטירת החכם לספוד ולבכות, כי ע"י האדם מתעורר לתשובה, וע"י תשובה ואהבת התורה שמצטער על הנפטר הוא ג"כ מעלה ניצוצות הקדושה מן הקליפה יחד עם אותם הניצוצות שהעלה החכם הנפטר וז"ש "שהקב"ה סופר ומניח בבית גנזיו" לא על דמעות ממש, אלא ר"ל אותם ניצוצי הקדושה שנתבררו ע"י הדמעות הוא סופר ומניח בבית גנזיו, שעולים למעלה במקום בקדושה. ולכן אמרו חז"ל אם לא הספיד לחכם ראוי לקבורו בחייו ומתקצרין ימיו, כי תכלית ביאת האדם לעוה"ז הוא כדי לברר ניצוצי הקדושה מתוך הקליפה ע"י תורה ומעשים טובים וגם בזה תלוי ביאת הגואל כמ"ש הרב שער המצות פ' בהר סיני, וז"ל: בכל יום מתבררים ניצוצים וחלקים כפי כח תפלתו ומעשיו ותכלית התפלות והמצות אינו אלא לברר וללבן אלו המלכים ולהחיותם, עכ"ל.

א"ה ריחמ"א: עיין בספר בניהו (על אגדות הש"ס) מסכת שבת הנ"ל, לגאון עוזנו ותפארתנו "הבן איש חי", שהקשה וז"ל: כל המוריד דמעות, הא דלא אמר "כל הבוכה", אלא אמר "המוריד". נראה בס"ד, כי יש אדם בוכה מעט, שהדמעה נקשרת בעיניו ואין בה שיעור שתרד על לחיו, ועל זו לא נאמר דבר זה שהקב"ה סופר ומניח בבית גנזיו, אלא זה נאמר על המוריד דמעות שיש בהם שיעור רב, שהם יורדין על לחיו לעיני כל. עכ"ל.

ונ"ל לתרץ עוד בס"ד הטעם שנקט דווקא לשון "מוריד" ולא לשון "כל הבוכה", עפ"י מה שכתב גאון עוזנו ותפארתנו "הבן איש חי" בחידושו לאגדות הש"ס "בן יהודע" על גמ' הנ"ל, וז"ל: כל המוריד דמעות על אדם כשר הקב"ה סופר ומניח בבית גנזיו נ"ל בס"ד ע"פ מ"ש רבינו האר"י ז"ל ששני פעמים דמע"ה עולים מספר רח"ל שבזה נמתקת מן הדינים שלה כנזכר בספר הכוונות ע"ש וידוע שרחל נקראת אוצר בסוד הכתוב "יראת ה' היא אוצר" וז"ש כל המוריד דמעות מעוט רבים שתיים הקב"ה סופר שלוקחן מספרן של ב' פעמים דמע"ה ומניח בבית גנזיו היא רחל שמניח תיקונם שם למתק הדינים שבה, עכ"ל.

ועפ"י ז"ל בס"ד דאם היה נוקט "כל הבוכה" לא היה יכול לכתוב "כל הבוכה דמעות" דברור שמי שבוכה הוא דמעות ורצה לרמז את ענין זה של מיתוק הדינים שברחל על כן נקט "כל המוריד דמעות" לרמז לב' דמעות הללו שמספרן ב' פעמים דמעה עולה רחל ורומז על מיתוק הדינים שבה, ע"כ כנלענ"ד.

עוד י"ל בס"ד עפ"י מה שהבאנו לעיל בשם ספר "רזין טמירין", שתועלת הבכי על אדם צדיק הוא ענין בירור ניצוצי הקדושה שנפלו לקליפה, והנה פעולת הבירור של ניצוצי הקדושה נעשית ע"י שירור האדם לקליפה ומוציא משם את ניצוצי הקדושה, ועל כן נקט כאן לשון "כל המוריד דמעות", לרמז על הפעולה שנעשית שירור למטה הצדיק הנפטר לקליפה על מנת לעלות את ניצוצי הקדושה, ע"כ כנלענ"ד בס"ד. עכ"ל

בגליון מריח ניחוח שלי פרשת ראה ה'תש"ע (גליון מס' 6 עמ' 1).

בברכת התורה ולומדיה
רן יוסף חיים מסעוד אביחצירא
מח"ס מריח ניחוח
עפולה ת"ו

וכתב לי ידידי היקר הרה"ג דן סתר שליט"א, וז"ל:

קראתי עד תום.

והדברים עמוקים.

תודה ויישר כוח.

ויה"ר שנזכה לדמעות של שמחה בשוב השם שבות עמו, יגל יעקב ישמח ישראל. ויתקיים אז ישיר ישראל את השירה.

מדור מכתבים למערכת

הרה"ג כפיר ברוך מבורך דדון שליט"א
מבשרת ציון

בעזה"י ניסן המלומד בניסים התשפ"ו

כבוד מעלת הרב המופלא, וכבוד ה' מלא,
הרב גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א, מעיה"ת רחובות יע"א
רוב שלום טובה וברכה,

ראה ראיתי לכבודו שכתב לרמז על מה שנאמר בפרשת בא
(פרק י' פסוק ב'), "למען תספר באזני בנך", "באזני"
בגימטריא ע', שיש ע' פנים לתורה, ותבאר לבנך בשבעים
פנים. ע"כ, והביא לדברי כת"ר הגר"נ דיין שליט"א בספרו
מיטבי לכת (עמ' ל"ז מאמר א'). ודפח"ח.

והנלעני"ד להוסיף בדרך צחות ורמז, שכידוע יש יחידת מידה
המשמשת למדידת עוצמת קול ורעש הנקראת בשם דציבל,
ושיחה רגילה היא 60 דציבלים, ומעל 70 דציבלים זו כמו צעקה
ורחוב סואן, ורעש זה לא נעים להאזנה ויכול חלילה גם לגרום
נזק לשמיעה. וכבר הובא בפוסקים דין נזקי רעש (ראה פתחי
תשובה חו"מ סימן קנ"ו ס"ק א' בשם חת"ס שרעש גדול נחשב
כמזיק בכל שעות היממה יעו"ש).

ויש לומר "באזני", בגימטריא שבעים, שיש לבאר את ההגדה
בקול למען ישמעו כל המסובים, אך יעשה זאת בקול במידת
רעש "שבעים", ולא יותר ממנה, בכדי שיהיה נעים למשמע
האוזן, ובוה יבואו הדברים בנעימות על אוזן שמעת, ומהרה
נעלה למקדש בדרך כורעת, ומלאה יראת ה' בחכמה ודעת,
בשמחה ובטוב לבב משתעשעת, ואת חג המצות, תחוגו
בדיצות, אכ"י"ר. עבד לאל אדון, כפיר ברוך מבורך דדון ס"ט

ריחמ"א ס"ט
עורך ומחבר גליון מריח ניחוח
עפולה ת"ו

בס"ד

ערב שב"ק פר' צו שבת הגדול תשפ"ו

לכבוד ידידי היקר הרה"ג שלום המאירי שליט"א שלום וברכה
וכט"ס!

מצאתי כמה דברים על טעם שלשלת שכת"ר שליט"א עוסק
בהם, והרי הם לפניך:

הרמ"ד ואלו זיע"א בספרו אור עולם על בראשית פרשת וירא
(יט טז) כותב על טעם שלשלת אצל לוט במילת ויתמהמה,
וז"ל:

טז. אבל עדיין היתה לאיש הזה שלשלת אהבת בנותיו הקשורה לו
בלבו וגורמת לו את העיכוב, וז"ש: ויתמהמה בטעם שלשלת על
התיבה, לרמוז אל הנזכר. ולפי שזאת האהבה היתה ראויה להמחל
בהיותה של האב אל הבנים שאין אהבה גדולה ממנה, לפיכך לא נענש
בעיכובו, אבל החזיקו בו והוציאוהו בעל כרחו, וז"ש: ויחזיקו האנשים
בידו וביד אשתו וביד שתי בנותיו בחמלת ה' עליו ויוציאוהו ויניחוהו
מחוץ לעיר. "בחמלת ה'" דוקא, ולא בזכותו הגמור', כי נפרד מדבקות
עכ"ל.

הרמ"ד ואלו זיע"א בספרו אור עולם פרשת וישב (לט, ז-ח) על
מה שכתוב אצל יוסף טעם שלשלת אצל וימאן, וז"ל:

ז-ח. והנה בודאי שהיה צריך הנסיון הזה אל הצדיק קודם שיגיע אל
הגדולה המוכנת לו, כי כן דרכו הישרה והנוכח של אדון הכל שהוא
מנסה את הצדיק ואחר כך מגדילו, כדי שהכל יכירו וידעו ויודו בפה
מלא כי אלקי משפט ה', שאותו הצדיק היה ראוי לאותה גדולה מאחר
שעמד בנסיונו, וזהו ענין אמרו בסמוך: ויהי אחר הדברים האלה
והוא אשת אדוניו את ענייה אל יוסף ותאמר שכבה עמי.

ומ"ש "אחר הדברים האלה" חזרו אל הענין שכתבנו למעלה, שבעלה
היה מפשפש אחריה, כי מפני יוסף של יוסף היה רואה את הנולד.
ואעפ"כ לא הועיל כלום בשמירתו, כי אשה שרצה למעול מעל
בעלה ולגנות עם הישר בעיניה, לא יוכל לשמור אותה בלי ספק אפילו

יהיה מלא עינים כנבותם של החיות, לפי שהנחש הערם מיטפל עמה
ומלמדה כל הדרכים לעשות כל מה שלבה חפץ. גם כן ז"ס "ויהי אחר
הדברים האלה" שהרי אחיותיו של הנחש היא באחוריים ממש של
בחנית "הדברים" שהם סוד תנוקבין כידוע. וגם השי"ת רצה שהפיתוי
הגדול יבא מצדו, כדי שהצדיק יעמוד בנסיונו לענינו של הנחש,
ויזכר לבסוף בעת גדולתו להסכים גם הוא בלי שום קטרוג ומלאך רע
יענה אמן בעל כרחו. ויפה אמרו רז"ל שהיה יוסף מיפה את עצמו בכל
מיני יפוי של הבלי העולם, כי זהו דבר תימה אפילו בעיניו של הנחש
הערם, שאם היה יוסף מן הטבעים הקשים אכזרי לכב שאין דעתם
מעורבת עם הבריות ומאסים בהבלי העולם, לא היה מן הפלא שהיה
חצתו חזק לעומת מצחה של זאת האשה למאן אל פיתויה. אבל בהיותו
מן הטבעים הרכים שדעתם מעורבת עם הבריות וחפץ להיות נראה יפה
בעיניהם, זהו התימה הגדול איך לא נפתה לבו על אשה שהולכת
אחריו זמן ארוך לפתותו בכמה פיתויים, שבודאי לא היה שום בריה
יכולה לעמוד בהם אלא מי שהיה במדרגת הצדיק יסוד עולם. וגם
בסייעתא דשמיא שנתנה כח אל החלש שיאמר גבור אני ודלא כל
כמעיה. כמו שאמרו רז"ל, כי היה מגיע עד שערי העבירה אלמלא
שלשלת עליון קשור בידי וברגליו ובכל שאר אבריו בחמלת ה' עליו
לקיימו במדרגתו הקדושה. וזה נרמז במלת וימאן, שיש טעם השלשלת
עליו, לרמוז אל הנוכח. וגם יש טעם מפסיק בין וימאן לוואמר, לרמוז
שהשלשלת העליון הזה הפסיק את המעשה. אבל הניח מקום אל
הריבוי, כדי שיגדל שכרו של הצדיק על ידי הדברים הנכונים היוצאים
מפיו בעת מיאנו, כי שפתים ישק משיב דברים נכונים. ולכן חררה
שבעת גדולתו, גם בדבר זה משלו נתנו לו, שהרי אמר לו פרעה: ועל
פיך ישק כל עמי, כדי שיקריים בו מקרא שכתוב: שפתים ישק משיב
דברים נכונים. והמיואן של היה בדברים של טעם למצוא חן ושכל
טוב בעיני אלקים ואדם, שהרי אמר: הן אדוני לא ידע אתי מה בבית
וכל אשר יש לו נתן בידי, ואין יהיה כפרי טובה עמו לפגום בכבודו,
והמשל אומר בירא דשתי מניה מיא לא תשדי ביה קלא. אבל כוננו
העקירת של הצדיק הזה היתה שלא לאבר את קדושתו הנמשכת לו

מרזא דשם מ"ה המאיר עליו, שלא היה שום חלק בו אל אדוניו. וז"ש:
"הן אדוני לא ידע אתי מה בבית" שם מ"ה דיקא, כמו שפירשנו. וגם
היה חושש שלא לאבר ההמשכה הכלולה של י"ש עלמין כדאמרינן
לעיל, ולכן אמר "וכל אשר יש לו נתן בידי".

שבת שלום ומבורך
רן יוסף חיים מסעוד אביחצירא
מח"ס מריח ניחוח
עפולה ת"ו